

Ku dhaqan Xafiis D.

FAAFINTA

الرسمية

OFFICIAL

RASMIGA AH

الجريدة

BULLETIN

EE JAMHUURIYADDA SOOMAALIYA

Sanadka 12aad

Muqdisho, 17 AUGUST 2025

Lr. 2

Waaxda Maamulka Faafinta Rasmiga ah
Ee Xafiiska Garyaqaanka Guud ee Dawladda

FAAFIN BIL SOO BAXA

Qiimaha waa \$XXX Dollar, lambar waliba – **RUKUNKA**: Sanaddii waa \$XXX Dollar, Soomaaliya gudaheeda – Dibaddeedana waa \$XXX Dollar. Rukunka la weydiisto waqtiga loo gooyay wuxuu ka bilaabmaa 1 Janaayo. Qiimaha Qoritaanku F.R halkii sadar iyo wixii ka yar waa \$XXX Dollar – Rukunka iyo Qoritaanku waxaa la weydiistaa Laanta Maamulka Faafinta Rasmiga ah – Lacagta waxaa lagu bixiniyaa Xafiiska Canshuuraha ee Wasaaradda Maaliyadda.

KOBNIIN

BOGGA KOOWAAD

SHARCI

W.M

BOGGA LABAAD

XEER

BOGGA SEDDEXAAD

TALOOPYIN, ISGAARSIIN, OGAYSIIS, IWM

MARCH-JULY

2025

Xeer Ra'iisal Wasaare Lr. 181

Taariikh: 05/07/2025

XEER: SIYAASADDA QARAN EE SOCDAALKA SHAQADA

Ra'iisul Wasaaraha Xukuumadda JFS;

Markuu arkay: Qodobka 97^{aad} faqradda 1^{aad} iyo 2^{aad}; iyo Qodobka 99^{aad} faqradda (a), (b), (e), (f) iyo (g); iyo Qodobka 100^{aad} faqradda (a) iyo (d) ee Dastuurka KMG ah ee JFS;

Markuu arkay: Warqadda summaddeedu tahay **WASHAB/WSHXSH/319/2025** ee ku taariikheysan **27/03/2025** ee Wasiirka Wasaaradda Shaqada iyo Arrimaha Bulashada, kuna saabsan codsiga soojeedinta **"Siyaasadda Qaran ee Socdaalka Shaqada"**;

Markuu arkay: Go'aanka Shirka Golaha Wasiirrada ee summaddisu tahay **SHGW.18.121.07.25** ee **03/07/2025**, kuna saabsan ansixinta **"Siyaasadda Qaran ee Socdaalka Shaqada"** oo uu Goluhu cod buuxa ku ansixiyay;

Markuu tixgaliyay: Muhiimadda ay Dalka u leedahay Siyaasadda Qaran ee Socdaalka Shaqada;

Waxaa uu Meelmariyay:

Qodobka 1^{aad} :

Go'aan Gole

Go'aanka Shirka Golaha Wasiirrada ee summaddisu tahay **SHGW.18.121.07.25** ee **03/07/2025**, kuna saabsan ansixinta **Siyaasadda Qaran ee Socdaalka Shaqada** oo uu Goluhu cod buuxa ku ansixiyay;

Qodobka 2^{aad}:

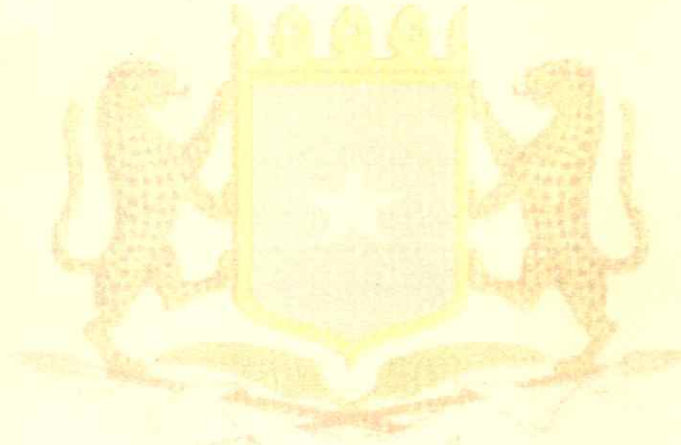
Hirgalin

Waxaa Wasaaradda Shaqada iyo Arrimaha Bulshada, loo igmaday in ay hirgaliso, meelmarisana Siyaasadda Qaran ee kor ku xusan.

Qodobka 3^{aad}:

Dhaqangal

Siyaasaddan waxa ay dhaqangalaysaa marka uu saxiixo Ra'iisul Wasaaraha Xukuumadda Jamhuuriyadda Federaalka Soomaaliya, waxaana lagu soo saarayaa Faafinta Rasmiga ah ee Dawladda.

Mudane, Hamza Cabdi Barre
Ra'iisul Wasaaraha Xukuumadda JFS

JAMHUURIYADDA FEDERAALKA SOOMAALIYA	
XAFIISKA HANTIDHOWRKA GUUD	
DIWAAN NO:	HAN- 047-2025
TAARIKH:	09-08-2025
SAXIIX:	
AVV Ahmed Isse Gutale	
Hantidhowraha Guud ee JFS	

JAMHUURIYADDA FEDERAALKA SOOMAALIYA
Wasaaradda Shaqada iyo Arrimaha Bulshada

SIYAASADDA QARAN EE SOCDAALKA SHAQADA

Waxaa diyaariyey: Wasaaradda Shaqada iyo Arrimaha Bulshada, 2025

TUSMO

I. ERAY-BIXIN.....	4
II. SOO-GAABIN ERAYO IYO WAXAY U TAAGAN YIHIIN	6
III. DULMAR KOOBAN OO KU SAABSAN HIRGELINTA SIYAASADDAN	11
IV. HIMMILLOOYINKA	11
V. HIGSIGA.....	11
VI. UJEEDDADA.....	11
VII. QIYAMKA ASAASIGA AH IYO MABAADI'DA HAGEYSA.....	11
VIII. UJEEDDOOYINKA ISTIRAATIJIYADEED EE SIYAASADDAN	12
IX. MOWDUUCYO IS-DHEX-GALA (CROSS-CUTTING THEMES)	12
X. FAL-GELIDDA SIYAASADDA IYO TALLAABOYINKA LA SOO JEEDIYEY	12
Qeybta 1: Xoojinta Maamulka Socdaalka Shaqada.....	12
Qeybta 2: Horumarinta, Tayeynta iyo Aqoonsiga Xirfadaha	13
Qeybta 3: Ballaarinta Illaalinta Shaqaalaha iyo Daryeelka Bulshada ee Shaqaalaha	13
Socdaalaya iyo Qoysaskooda.....	13
Qeybta 4: Siyaasadda Xoojinta Doorka La-hawl-galeyaasha Bulshada, Bah-wadaagta	14
Horumarineed iyo Qeybaha Ganacsiga Gaarka Ah	14
Qeybta 5: Xoojinta Xog-ururinta, Maareynta, iyo Faafinta Xogta La Xiriirta	14
Socdaalka Shaqada.....	14
Qeybta 6: Nidaaminta Wakaaladaha Shaqaaleysiinta ee Gaarka Loo Leeyahay	15
Qeybta 7: Taageeridda Nidaamyada Dib-u-soo celinta iyo Dib-u-dhex-gelinta	15
Shaqaalaha Socdaalaya	15
Qeybta 8: Horumarinta Waxtarka Jaaliyadaha Soomaaliyeed ee Qurba- joogta Ah	16
XI. HANNAANKA FULINTA SIYAASADDAN	16
XII. FURSADAHA MAAL-GELINTA	17
XIII. GAARSIINTA IYO FAAFINTA SIYAASADDAN	18

1. Hordhac iyo Falanqayn Xaaladeed	19
1.1 Xogta Dadweynaha, Dhaqaalaha iyo Xaaladda Shaqooyinka	20
1.2 Muuqaalka Shaqada iyo Baahida Kor-u-qaadista Xirfadaha Si Tartiib Tartiib Ah	20
1.3 Muuqaalka Socdaalka Soomaaliya	21
1.3.4. Ka-qeyb-galka Jaaliyadaha Soomaaliyeed	23
1.3.5 Lacagaha ay Dibadda Ka Soo Diraan Jaaliyadaha	23
1.4 Qaab-dhismeedka Maamulka Socdaalka Shaqada	23
1.5 Xaaladda Dhibaataada iyo Sababaha Asaasiga ah ee Siyaasaddan	25
1.6 Sababaha Asaasiga ah ee Siyaasadda	25
2. Jihada Istiraatiijiyadda	26
Aragtida	26
2.1 Himmillada	26
2.2 Ujeeddada	27
2.3 Qiyamka Asaasiga ah iyo Mabaadi'da Hageysa Siyaasaddan	27
2.4 Ujeeddooyinka Istiraatiijiyadeed ee Siyaasaddan	28
2.5 Mowduucyada Is-dhex-gala	28
3. Tallaabooyinka, Faro-gelinada iyo Hababka Siyaasaddan	30
Qeybta 1: Xoojinta Maamulka Socdaalka Shaqada si waafaqsan hal-beegyada iyo Xeerarka Caalamiga ah ee Shaqada	30
Qeybta 2: Aqoonsiga Xirfadaha iyo Horumarintooda	30
Qeybta 3: Ballaarinta Ilaalinta Shaqada iyo Dammaanadda Bulsho ee Shaqaalaha Socdaalka iyo Qoysaskooda	31
Qeybta 4: Xoojinta Doorka La-hawl-galeyaasha Bulshada, La-hawl-galeyaasha Horumarinta, iyo Qeybaha Gaarka Loo Leeyahay	31
Qeybta 5: Xoojinta Soo-saarista, Maareynta, iyo Faafinta Xogta Socdaalka Shaqaalaha	32
Qeybta 6: Nidaaminta Wakaaladaha Shaqaaleysiinta Gaarka Loo Leeyahay	32
Qeybta 7: Taageeridda Nidaamyada Soo-noqoshada iyo Dib-u-milanka Shaqaalaha Socdaalka	33
Qeybta 8: Kordhinta iyo Hagaajinta Ka-qeyb-galka Jaaliyadaha Soomaaliyeed ee Qurbaha	33
4. QAAB-DHISMEEDKA HIRGELINTA SIYAASADDAN	34
4.1 Qaab-dhismeedka Sharciyada iyo Xeerarka	34

Qaab-dhismeedka Qaranka	34
Dastuurka Ku-meel-gaarka ah ee Jamhuuriyadda Federaalka Soomaaliya (2012)	34
Qorsheha Shaqo ee Qaranka (NEP) iyo Qorshaha Fulinta (2019).....	35
Qorshaha Horumarinta Qaranka 2020–2024.....	35
Siyaasadda Qaranka ee Qurbo-jooqta (2023)	36
Siyaasadda Qaran ee Qaxootiga Soo noqday iyo Barakacayaasha Gudaha	36
Hab-raaca Shaqo-siinta Dibadda (Overseas Employment Guidelines) (2022)	37
Sharciga Maal-gashiga Shisheeye 2015.....	38
Qaab-dhismeedka iyo Heerarka Caalamiga ah	38
Heshiisyada Caalamiga ah ee Ururka Shaqaalaha Adduunka ee Socdaalka Shaqaalaha	39
Barnaamijka Shaqo Hufan ee Dalka (DWCP 2023-2025).....	40
Qaab-dhismeedka Kale ee Horumarinta Qaranka.....	40
Qabyo-qoraalka Istiraatijiyadda Socdaalka Qaranka (2024).....	40
Qabyo-qoraalka Istiraatijiyadda Xalka Waara ee Qaranka (2025-2029)	41
Qabyo-qoraalka Siyaasadda Qaran ee TVET Waxbarashada Farsamada iyo Tababarka Xirfadaha)	41
Qaab-dhismeedyada Heer Goboleedka ah	41
4.2 HABABKA DHAQAN-GELINTA SIYAASADDA.....	42
4.3 Dhaqan-geliyayaasha Fulinta, Isku-dubbaridka iyo Wada-shaqeynta Hay'adaha	43
6. Hababka Isgaarsiinta	51
12. Qaab-dhismeedka Kormeerka, Qiimeynta iyo Barashada.....	53
12.1 Kormeerka	53
12.2 Qiimeynta.....	54
13. GUNAANADKA	55

I. ERAY-BIXIN

“Wada-xaajood Wadajirka ah” waxaa loola jeedaa dhammaan wadhadallada u dhexeeya loo-shaqeeyayaasha iyo/ama ururrada loo-shaqeeyayaasha dhinacooda, iyo ururrada shaqaalaha dhinacooda, oo loogu talo-galay in lagu go'aamiyo xaaladaha shaqo iyo shuruudaha shaqaaleysiinta, xeerarka xiriirka u dhexeeya loo-shaqeeyayaasha iyo shaqaalaha, xeerarka xiriirka u dhexeeya loo-shaqeeyayaasha ama ururradooda iyo ururrada shaqaalaha.

“Siyaasadaha Tixgelinta Jinsiga” waxaa loola jeedaa tallaabooyin istiraatiiji ah oo si gaar ah loogu talo-galay in lagu garowsado in ragga iyo dumarkuba ay u socdaalaan sababo dhaqaale iyo fursado shaqo oo wanaagsan, balse shaqaalaha haweenka ah ay la kulmaan caqabado badan, dulmi, iyo takoorkaan heer kasta oo socdaalka ah. Siyaasaddan waxay diiradda saaraysa yareynta caqabadaha iyo xaqiijinta sinnaanta jinsiga ee dhammaan marxaladaha socdaalka.

“Xalka Waara” waxaa loola jeedaa iyadoo la tixracaayo tallaabooyin la dejiyey oo bixiya fursado ay haystaan qaxootiga, soo-noqdeyaasha, ama dadka gudaha ku barakacay kuwaasoo aan mar dambe u baahnayn gargaar iyo ilaalin gaar ah. Tallaabooyinkan waxay u oggolaanayaan inay si waara u helaan xuquuqdooda asaasiga ah ee dastuuriga ah iyo kuwa xuquuqda aadanaha, iyagoo si deggan oo sharaf leh ugu dhex noolaan kara bulshadooda.

“Ka-ganacsiga Dadka” waxaa loola jeedaa hawlo ay ka mid yihiin qorista, gaadiidka, kala-wareejinta, qarinta, ama helidda dad si loo isticmaalo. Sidoo kale, waxaa loo yaqaan **Ka-ganacsiga Dadka** sida ku cad **Heshiiska Palermo**. Ganacsigan waxaa lagu fuliyaa iyadoo la adeegsanayo cabsi-gelin, xoog, ama qaabab kale oo qasab ah, af-duub, khiyaano, marin-habaabin, ama xad-gudub awood, ka-faa'idaysi qof nugul oo xaalad adag ku sugan, bixinta ama helidda lacag ama faa'iidooyin si qof kale loo maamulo. Ujeeddada ugu weyn ee ka-ganacsiga dadka waa ka-faa'idaysiga dadka, taasoo noqon karta shaqo qasab ah, addoonsi, ka-ganacsiga jirka, ama xad-gudubyo kale oo bani'aadannimo.

“Nidaamka Xogta Suuqa Shaqada” waxaa loola jeedaa shabakad isku-xirta hay'adaha, shakhsiyaadka, iyo ilaha macluumaadka oo leh door heshiisyo, iyo hawlo la wada aqoonsan yahay oo la xiriira soo-saarista, keydinta, faafinta, iyo isticmaalka macluumaadka suuqa shaqada.

Nidaamkani wuxuu higsanayaa in uu sare-u-qaado awoodda sameynta iyo hirgelinta siyaasadaha iyo barnaamijyada la xiriira

“Siyaasadda Socdaalka Shaqaalaha ee Tixgelinta Jinsiga” waxaa loola jeedaa Siyaasaddan waxay aqoonsanaysaa in ragga iyo dumarku labaduba ay u socdaalaan sababo dhaqaale iyo fursado shaqo oo wanaagsan, iyadoo la tixgelinayo khibridaha kala duwan ee socdaalka ee ragga iyo dumarka. Waxay, sidoo kale, aqoonsanaysaa in shaqaalaha dumarka ah ee socdaalka ay la kulmaan fursado yar iyo takoor inta lagu jiro socdaalka, iyagoo wajahaya dhibaatooyin, sida xayiraadaha shaqo, shuruudaha waxbarasho, iyo xaq-jirnimmo, taasoo badanaa sii xumaysa iyadoo ay jiraan dhibaatooyin kale oo lagu wajahayo, iyadoo loo marayo caddaalad-darro is-daba-joog ah oo ku saleysan arrimo badan.

“Socdaalka Shaqaalaha” waxaa loola jeedaa Socdaalka shaqaalaha ee ka dhaca dalalka kala duwan ama gudaha dalka ay ku nool yihiin si ay u helaan shaqo.

“Heerka Ka-qeyb-galka Suuqa Shaqada” waxaa loola jeedaa Awoodda shaqaalaha ee shaqada, boqolkiiba dadka da'da shaqada ku jira, ayaa muujinaysa heerka ka-qeyb-galka suuqa shaqada.

“Xoogagga Shaqada (Labour Force)” waxaa loola jeedaa dhammaan dadka ku jira da'da shaqada, kuwa shaqeeya iyo kuwa aan shaqeyn.

“Shaqaalaha Socdaalka” waxaa loola jeedaa Qof socdaal ah ama qof ka soo guuray dal kale si uu shaqo u helo.

“Socdaal” waxaa loola jeedaa Dhaqdhaqaaqa dadka ee meel ka mid ah adduunka oo dhan, oo inta badan isaga gudba masaafo dheer oo ka mid ah waddan ilaa waddan kale ama gudaha waddanka, iyadoo socdaalka guduhu yahay qaabka ugu badan ee socdaalka aadanaha ee adduunka.

“Bed-qabka iyo Caafimaadka Goobta Shaqada” waxaa loola jeedaa Meeleynta iyo ilaalinta shaqaalaha ee degaanka goobta shaqada oo la waafajiyeey awoodahooda jireed iyo maskaxeed.

“Wareejin Karaanka Xuquuqda” waxaa loola jeedaa Qaashada Tallaabooyinka loogu talo-galay in lagu ilaaliyo xuquuqaha la helay ama habka helitaanka iyo bixinta manfacyada si ballaaran. Wareejintu waxay u baahan tahay iskaashi ka dhexeeya wadamada martida loo yahay iyo kuwa asal ahaan laga soo jeedo.

“Shirkadaha Shaqaaleysiinta Gaarka” waxaa loola jeedaa qof dabiici ah ama qof leh shakhsiyad qaanuuneed ama hay'ad ka madax-bannaan maamul Dawladeed, oo bixisa hal ama in ka badan oo ka mid ah adeegyada la xiriira shaqada, sida ku cad Qodobka 1^{aad} ee Heshiiska Hay'adaha Shaqaaleysiinta Gaarka ah ee ILO 1997 (Lambarka 181). Sidoo kale, waxaa loo yaqaan shirkadaha shaqaaleysiinta.

“Tababar Ka Hor Socdaalka” waxaa loola jeedaa Hab-raacyada loogu talo-galay dhisidda awoodda iyo bixinta macluumaad ku saabsan nidaamyada dal-ku-galka (visa) iyo rukhsadaha shaqada, dokumentiyada loo baahan yahay, sharciyada khuseeya ee ilaalinaya shaqaalaha, hay'adaha la xiriiri kara marka loo baahdo, iyo xiriirka ururrada qurbo-joogta ee dadka soo dhaweynaya.

“Shaqaaleysiin” waxaa loola jeedaa Hannaanka ka kooban xayeysiinta, faafinta macluumaadka, xulashada, meeleynta shaqo, iyo marka ay khuseyso, dib-u-celinta shaqaalaha socdaalaya (migrant workers) waddankii ay asal ahaan ka yimaadeen. Hannaankani wuxuu khuseeyaa shaqo-doonayaasha iyo kuwa hore u shaqeynayey ee ku jira xiriirka shaqo

“Waafaqsanaanta Xirfadaha” waxaa loola jeedaa Habab iyo tallaabooyin lagu kordhinayo shaqo- helidda shaqaalaha iyo yaraynta yaraanta xirfadaha iyadoo la buuxinayo shaqooyinka bannaan oo lagu meeleynayo shaqo-doonayaal aqoon iyo xirfad u leh.

“Wada-hadalka Bulshada” waxaa loola jeedaa Dhammaan noocyada wadahadallada, la-tashiga iyo is-weydaarsiga macluumaadka ee u dhexeeya wakiillada shaqaalaha, loo-shaqeeyayaasha, iyo Dawladaha oo ku saabsan danaha guud ee siyaasadaha dhaqaale, shaqo iyo bulshada, iyadoo ujeeddadu tahay in la siiyo

daneeyeyaasha cod iyo saameyn ku saabsan arrimaha khuseeya bulshooyinka iyo goobaha shaqada.

“Wada-hawl-galeyaasha Bulshada” waxaa loola jeedaa Wakiillada maamulka iyo shaqaalaha (ururrada loo-shaqeeyeyaasha iyo ururrada shaqaalaha), iyo xaaladaha qaarkood, hay’adaha Dawladda iyo bulshada rayidka ah, kuwaasoo door ka ciyaara arrimaha la xiriira xiriirka shaqo iyo ka-qeyb-qaadashada wada-hadallada saddex-geesoodka ah (tripartite discussions) ee lala yeesho Dawladda.

“Daneeyeyaasha Saddex-geesoodka ah (Tripartite Constituents)” waxaa loola jeedaa Dawladda, ururrada loo-shaqeeyeyaasha, iyo ururrada shaqaalaha.

II. SOO-GAABIN ERAYO IYO WAXAY U TAAGAN YIHIIN

ERAYGA GAABSAN	MACNAHA UU U TAAGAN YAHAY
AU	Midowga Afrika (African Union)
BLA	Heshiiska Labo-geesoodka ah ee Shaqada (Bilateral Labour Agreement)
BLMAs	Heshiisyada Labo-geesoodka ah ee Socdaalka Shaqada (Bilateral Labour Migration Agreements)
BRMM	Maareynta Wanaagsan ee Socdaalka Gobol (Better Regional Migration Management)
CERD	Guddiga Ciribtirka Midab-takoorka (Committee on the Elimination of Racial Discrimination)
COMESA	Suuqa Wadajirka ah ee Bariga iyo Koonfurta Afrika (Common Market for East and Southern Africa)
CSOs	Ururrada Bulshada Rayidka ah (Civil Society Organizations)
DACs	Bulshooyinka Saameynta Ka Soo Gaartay Barakaca (Displacement Affected Communities)
DTM	Habka Daba-galka Barakaca (Displacement Tracking Matrix)
DWCP	Barnaamijka Shaqo Wanaagsan ee Dalalka (Decent Work Country Programme)
EAC	Bulshada Bariga Afrika (East African Community)
EASO	Xafiiska Taageerada Magangelyo-doonka ee Yurub

	(European Asylum Support Office)
ESCWA	Guddiga Dhaqaalaha iyo Bulshada ee Galbeedka Aasiya (Economic and Social Commission for Western Asia)
EU	Midowga Yurub (European Union)
FCDO	Xafiiska Arrimaha Dibadda, Barwaaqo-sooranka iyo Horumarinta (Foreign Commonwealth and Development Office)
FDI	Maal-gashiga Shisheeye ee Gudaha (Foreign Domestic Investment)
FESTU	Ururda Shaqaalaha Soomaaliyeed (Federation of Somali Trade Unions)
FMPT	Dhaqdhaqaaqa Xorta ah ee Dadka iyo Xoolaha (Free Movement of Persons and Transhumance)
FMS	Sahanka Daba-galka Socodka (Flow Monitoring Survey)
FRS	Jamhuuriyadda Federaalka Soomaaliya (Federal Republic of Somalia)
GCM	Heshiiska Caalamiga ah ee Socdaalka (Global Compact for Migration)
GCR	Heshiiska Caalamiga ah ee Qaxootiga (Global Compact on Refugees)
GDP	Wax-soo-saarka Guud ee Dalka (Gross Domestic Product)
GIZ	Wakaaladda Jarmalka ee Horumarinta Caalamiga ah (German International Cooperation - Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit)
HIV	Fayraska Dilaaga ah ee Difaaca Jirka (Human Immunodeficiency Virus)
ICLS	Shirweynaha Caalamiga ah ee Xog-ururinta Shaqada (International Conference of Labour Statisticians)
IDPs	Dadka Gudaha Ku Barakacay (Internally Displaced

	Persons)
IEC	Xoggaha, Waxbarasho iyo Wacyi-gelin (Information, Education and Communication)
IGAD	Urur Goboleedka Horumarinta ee IGAD (Intergovernmental Authority on Development)
ILO	Ururka Shaqaalaha Caalamiga ah (International Labour Organization)
IOM	Hay'adda Caalamiga ah ee Socdaalka (International Organization for Migration)
KPIs	Calaamadaha Lagu Qiimeeyo Waxqabadka (Key Performance Indicators)
LMIS	Nidaamka Macluumaadka Suuqa Shaqada (Labour Market Information System)
M&E	Kormeerka iyo Qiimeynta (Monitoring and Evaluation)
MDAs	Wasaaradaha, Waaxyaha iyo Hay'adaha (Ministries, Departments and Agencies)
MoJCA	Wasaaradda Caddaaladda iyo Arrimaha Dastuurka (Ministry of Justice and Constitutional Affairs)
MoLSA	Wasaaradda Shaqada iyo Arrimaha Bulshada (Ministry of Labour and Social Affairs)
MPO	Falanqaynta Dhaqaalaha iyo Saboolnimada (Macro Poverty Outlook)
MWSS	Nidaamka Taageerada Shaqaalaha Socdaalaya (Migration Worker Support System)
NBS	Hay'adda Istaatitikada Qaranka (National Bureau of Statistics)
NCM	Hannaanka Iskuduwidda Qaranka (National Coordination Mechanism)
NDP	Qorsheha Horumarinta Qaranka (National Development Plan)
NGOs	Ururrada Aan Dawliga Ahayn (Non-Governmental

	Organizations)
NLFS	Sahanka Shaqada Qaranka (National Labour Force Survey)
ODA	Taageerada Horumarka Dibadda (Overseas Development Assistance)
PPP	Iskaashiga Dawladda iyo Shirkadaha Gaarka loo Leeyahay (Public-Private Partnerships)
PrEAs	Shirkadaha Shaqaaleysiint Gaarka loo Leeyahay (Private Recruitment and Employment Agencies)
PRMN	Shabakadda Ilaalinta iyo Daba-galka Dib-u-soo-celinta (Protection and Return Monitoring Network)
PWD	Dadka Naafada Ah (Persons with Disabilities)
ReDSS	Xohaynta Xarunta Xalalka Waara ee Gobolka (Regional Durable Solutions Secretariat)
SCCI	Rugta Ganacsiga iyo Warshadaha Soomaaliyeed (Somalia Chamber of Commerce and Industry)
SDGs	Yoolalka Horumarka Waara (Sustainable Development Goals)
SNDP	Qorsheha Horumarinta Qaranka ee Soomaaliya (Somalia's National Development Plan)
SOM	Soomaaliya (Somalia)
STEM	Saynis, Tiknoolaji, Injineernimo iyo Xisaab (Science, Technology, Engineering and Mathematics)
SWOT	Xoogagga, Daciifnimada, Fursadaha, iyo Caqabadaha (Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats)
TVETs	Xarumaha Tababarka Farsamada iyo Xirfadaha (Technical, Vocational Education and Training Institutions)
TWG	Kooxda Farsamada ee Shaqada (Technical Working Group)

UN	Qaramada Midoobay (United Nations)
UNDP	Barnaamijka Horumarinta ee Qaramada Midoobay (United Nations Development Programme)
UNHCR	Xafiiska Qaramada Midoobay ee Qaxootiga (United Nations High Commissioner for Refugees)
UNOCHA	Xafiiska Qaramada Midoobay ee Isku-dubbaridka Gargaarka Bani'aadamnimo (United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs)
USD	Doollarka Mareykanka (United States Dollars)

III. DULMAR KOOBAN OO KU SAABSAN HIRGELINTA SIYAASADDAN

Siyaasaddan ayaa bixinaysa jihatn istiraatiijiyadeed oo lagu maamulayo socdaalka shaqada ee Soomaaliya, iyadoo la higsanayo in la sameeyo nidaam ilaalinaya awoodna u siinaya shaqaalaha socdaalka ah, taasoo sare u qaadaysa kaalintooda ku aaddan horumarka qaranka Soomaaliya. Siyaasaddani waxay, sidoo kale, hagaysaa dadaallada lagu doonayo in lagu beddelo muuqaalka shaqada ee Soomaaliya, oo ay ku jirto kor-u-qaadista aqoonta iyo xirfadaha bulshada si loo kordhiyo faa'idooyinka fursadaha shaqo ee gudaha iyo dibadda, loona waafajiyo himmillooyinka guud ee horumarinta dalka.

IV. HIMMILLOOYINKA

In la helo Hannaan socdaal shaqo mideysan oo waara, kaasoo tixgelinaya kala-duwanaanshaha labada jinsi kuna saleysan xuquuqaha shaqaalaha si loogu horumariyo Qaranka.

V. HIGSIGA

Dhisidda hannaan dhammeystiran oo caddaalad ku dhisan, kaasoo fududeeya bed-qabka iyo amaanka socdaalka shaqada.

VI. UJEEDDADA

Ujeeddada siyaasaddani waa Sare-u-qaadidda faa'idooyinka si loo horumariyo nolosha shaqaalaha socdaalka gudaha iyo dibadda.

VII. QIYAMKA ASAASIGA AH IYO MABAADI'DA HAGEYSA SIYAASADDAN

Siyaasaddan waxay ku saleysan tahay qiyam iyo mabaadi' ay ka mid yihiin:

1. Maamul-wanaagga iyo dhawrista sharciga.
2. Shaqo wanaagsan, oo ay ka mid tahay: bed-qabka iyo daryeelka shaqaalaha ee goobaha shaqada.
3. Awood-siin, ka-qeyb-galka, iyo sinnaanta.
4. Ilaalinta bulshada, cadaaladda iyo wada-xaajood bulsho.
5. Hufnaan iyo isla-xisaabtan.
6. Horumar waara.

VIII. UJEEDDOOYINKA SIYAASADDAN

ISTIRAATIJIYADEED

EE

Ujeeddooyinka muhiimka ah ee siyaasaddan waa:

1. Xoojinta maamul-wanaagga socdaalka shaqada iyadoo la waafajinayo hal-beegyada iyo xeerarka caalamiga ah ee shaqada.
2. Horumarinta, tayeynta iyo aqoonsiga xirfadaha.
3. Ballaarinta ilaalinta iyo xuquuqda shaqaalaha socdaalaya iyo qoysaskooda.
4. Xoojinta doorka la-hawl-galeyaasha bulshada, bah-wadaagta horumarineed, iyo qeybaha ganacsiga gaarka ah.
5. Xoojinta xog-ururinta, maareynta, iyo faafinta xogta la xiriirta socdaalka shaqada.
6. Nidaaminta wakaaladaha Shaqaaleysiinta ee gaarka loo leeyahay.
7. Taageeridda nidaamyada dib-u-soo-celinta iyo dib-u-dhex-galka shaqaalaha dibadda ka soo laabta.
8. Horumarinta waxtarka Jaaliyadaha Soomaaliyeed ee qurbaha.

IX. MOWDUUCYO IS-DHEX-GALA (CROSS-CUTTING THEMES)

1. Si loo xaqiijiyo dhaqan-gal dhammeystiran oo tixgelinaya kala-duwanaanshaha jinsiga, iyadoo la raacayo hababka ugu wanaagsan ee caalamiga ah, Dawladdu waxay wax ka qabanaysaa arrimaha bulshada iyo dhaqaalaha.
2. U-hoggaansanaanta sinnaanta jinsiga.
3. Ka-qeyb-galka iyo xaqiijinta xuquuqda dadka naafada ah.
4. Yareynta nuglaanta bulshada.
5. Iskaashi caalami ah iyo taageerada Qunsuliyadaha.
6. Wada-shaqeynta Dawladda iyo Shirkadaha Gaarka loo leeyahay
7. Nabadaynta iyo xallinta khilaafaadka Isbeddelka cimillada, faafitaanka cudurrada saf-marka ah iyo arrimaha dabiiciga ah ee sababa guuritaan qasabka ah iyo barakaca.

X. FAL-GELIDDA SIYAASADDA IYO TALLAABOYINKA LA SOO JEEDIYEY

Fal-gelidda siyaasadeed ee ugu weyn ee lagu hirgelinayo siyaasaddan laguna gaarayo ujeeddooyinkeeda waa:

Qeybta 1: Xoojinta Maamulka Socdaalka Shaqada

Tallaabooyinka ugu weyn ee qeybtan siyaasadeed waa:

1. Xoojinta Habka Iskuduwidda Qaranka

Habka Iskuduwidda Qaranka ee hoos yimaad Xafiiska Madaxweynaha si loo hagaajiyo isku-xirka Hay'adaha muhiimka u ah fulinta siyaasadda (laga bilaabo heer Federaal ilaa heer Dawlad-goboleed).

2. Bilowga, gorgortanka, xoojinta, iyo dib-u-eegista Heshiisyada Socdaalka Shaqada ee Labo-geesoodka ah iyo kuwa Caalamiga ah (BLMAs & MLMAs), iyadoo la hormarinayo waddamada ay shaqaalaha Soomaalida ugu badan ku sugan yihiin.
3. Ansixinta, Meel-marinta, hirgelinta, iyo daba-galka hirgelinta heerarka shaqo ee caalamiga ah (heshiisyada, xeerarka, iyo ballan-qaadyada la xiriira socdaalka shaqada).

Qeybta 2: Horumarinta, Tayeynta iyo Aqoonsiga Xirfadaha

Tallaabooyinka ugu weyn ee qeybtan siyaasadeed waa:

1. Dhisidda Nidaamka Qaranka ee Qiimeynta Xirfadaha (National Skills Profiling Mechanism) si loo taageero baahiyaha suuqa shaqada iyo horumarinta xirfadaha ee Soomaaliya, Hirgelinta barnaamijyada Socdaalka Xirfadaha (Labour Mobility Schemes), oo diiradda saaraysa iskaashiga xirfadaha si kor loogu qaado horumarka xirfadeed ee kobaca Soomaaliya.
2. Maal-gelinta barnaamijyo kor loogu qaadayo xirfadaha iyo dib-u-tababaridda shaqaalaha socdaalaya ee gudaha iyo dibadda.
3. In la sameeyo shabakado iyo goobo shaqo-baahin oo heer kasta oo dawladeed, kuwaasoo xayeysiiya fursadaha shaqo iyo xirfadaha u baahan in la isku xiro, loo-shaqeeyeyaasha iyo kuwa shaqo-doonka ah ee jooga gudaha iyo dibadda Soomaaliya.
4. Kobcinta barnaamijyada isweydaarsiga aqoonta iyo xirfadaha ee shaqaalaha socdaalaya gudaha iyo dibadda.
5. Horumarinta nidaamyada taageeraya helitaanka macluumaadka, waxbarashada, tababarka, aqoonsiga xirfadaha, iyo helitaanka maal-gelinta shaqaalaha socdaalaya iyo qoysaskooda.

Qeybta 3: Ballaarinta Illaalinta Shaqaalaha iyo Daryeelka Bulshada ee Shaqaalaha Socdaalaya iyo Qoysaskooda

Tallaabooyinka ugu weyn ee qeybtan siyaasadeed waa:

1. Dib-u-eegista siyaasadaha, shuruucda, iyo barnaamijyada daryeelka bulshada si loogu daro shaqaalaha socdaalaya iyadoo lagu saleynayo mabda'a sinnaanta xuquuqda.

2. Xoojinta awoodda Hay'adaha iyadoo la sameynayo Mas'uuliyiinta Xiriirka ee illaalinta bulshada iyo xuquuqda shaqaalaha socdaalaya ee Wasaaradda Shaqada iyo Arrimaha Bulshada (MoLSA) iyo Hay'adaha la xiriira. Sidoo kale, waxaa la dhisayaa Guddi saddex-geesood ah (tripartite committee) oo horumarinaya aqoonta gudaha ee daryeelka bulshada ee shaqaalaha socdaalaya iyadoo lala kaashanayo la-hawl-galeyaasha bulsheed ee dawliga iyo kuwa maxalliga.
3. Sameynta heshiisyo Shaqo oo labo-geesood ah (BLAs) oo ay ku jiraan qodobbo daryeelka bulshada, iyo/ama heshiisyada daryeelka bulshada oo dhinacyo badan leh, si loo hubiyo qaadista iyo wanaajinta dheefaha ama faa'iidooyinka..
4. Taageeridda hirgelinta Xeerarka Suuqa Wadajirka ah ee Bulshada Bariga Afrika (EAC Common Market) ee 2023, si loo hagaajiyo iskuduwidda xuquuqda iyo faa'iidooyinka bulshada.

Qeybta 4: Siyaasadda Xoojinta Doorarka La-hawl-galeyaasha Bulshada, Bah-wadaagta Horumarineed iyo Qeybaha Ganacsiga Gaarka Ah

Tallaabooyinka ugu weyn ee qeybtan siyaasadeed waa:

1. Kor-u-qaadidda awoodda la-hawl-galeyaasha bulshada si ay uga qeyb-qaataan wada-hadalka bulshada ee la xiriira socdaalka shaqada.
2. Taageeridda la-hawl-galeyaasha bulshada iyadoo la bixinayo macluumaad iyo barnaamijyo awood-siineed si ay shaqaalaha socdaalaya uga caawiyaan abaabulkooda iyo u-doodista xuquuqdooda.
3. Taageeridda doorarka la-hawl-galeyaasha bulshada ee ku aaddan difaacidda xuquuqda shaqaalaha socdaalaya, helitaanka cadaalad.
4. Xoojinta iskaashiga Dawladda, daneeyeyaasha horumarka iyo qeybaha gaarka loo leeyahay.

Qeybta 5: Xoojinta Xog-ururinta, Maareynta, iyo Faafinta Xogta La Xiriirta Socdaalka Shaqada

Tallaabooyinka ugu weyn ee qeybtan siyaasadeed waa:

1. Dhiirri-gelinta in lagu daro arrimaha socdaalka shaqada ee nidaamka macluumaadka suuqa shaqada (Labour Market Information System - LMIS).
2. Sameynta Qaab-dhismeedka xog-ururinta ee la xiriirta socdaalka shaqaalaha, si joogto ahna loogu warbixiyo dhaqdhaqaaqa shaqaalaha socdaalaya iyo

sifooyinkooda, iyadoo la raacayo talooyinka Shirweynaha Caalamiga ah ee Xog-ururinta Shaqada (ICLS).

3. In sahanno xilliyeed loo sameeyo xoogga shaqada, oo ay ku jiraan qeybo gaar ah oo ku saabsan socdaalka shaqada, si loo bixiyo xogta socdaalka shaqada iyo maamulka qurba-joogta, iyadoo la raacayo talooyinka Shirka Caalamiga ah ee Tiro-koobka Shaqada.
4. Kor-u-qaadidda awoodda Dawladda iyo qaab-dhismeedyadeeda si loo soo ururiyo, loo falanqeeyo, loona faafiyo xogta la xiriirta socdaalka shaqada, iyadoo la hubinayo kala-soocidda xogta sida jinsiga iyo sifooyinka kale ee la xiriira, xaqiijinta in xogta la heli karo guud ahaan Dawladda iyo dadweynaha (si ay uga faa'iidaystaan warbaahinta, jaamacadaha, ururrada bulshada, daneeyeyaasha horumarka, iyo Hay'adaha kale ee aan Dawliga ahayn).

Qeybta 6: Nidaaminta Wakaaladaha Shaqaaleysiinta ee Gaarka Loo Leeyahay

Tallaabooyinka ugu weyn ee qeybtan siyaasadeed waa:

1. Dejinta qaab-dhismeedka sharciga, siyaasadda iyo hab-raacyada hay'adaha shaqaaleysiinta ee gaarka loo leeyahay.
2. Dhaqan-gelinta hab-raacyada habaynta iyo daba-galka hay'adaha shaqaaleysiinta ee gaarka loo leeyahay.
3. Dhisidda barnaamijyo dhisaya awoodda shirkadaha shaqaaleysiinta gaarka loo leeyahay si loo xaqiijiyo shaqaaleysiinta caddaalad ah, iyo xoojinta awooddooda si ay u hirgeliyaan habab la jaan-qaadaya sinnaanta jinsiga dhammaan nidaamyada socdaalka shaqada, laga bilaabo hawlaha dhoofitaanka ka hor ee shaqaalaha (pre-departure processes) Tababarka, Imaanshaha dalka shaqada, qorsheha dib-u-noqoshada iyo dib-u-dhex-gelinta shaqaalaha.
4. Nidaaminta hab-dhaqanka wakaaladaha shaqaaleysiinta iyadoo la sameynayo hagayaal sharci oo si siman loo fulin karo.

Qeybta 7: Taageeridda Nidaamyada Dib-u-soo celinta iyo Dib-u-dhex-gelinta Shaqaalaha Socdaalaya

Tallaabooyinka ugu weyn ee qeybtan siyaasadeed waa:

1. Taageeridda Wasaaradda Shaqada iyo Arrimaha Bulshada (MoLSA) si ay u saadaaliso uguna diyaar-garowdo soo-laabashada shaqaalaha socdaalka ah. Waxaa la dhisayaa hannaan lagu bixiyo macluumaad, tababar, iyo kaalmo sharci

(ama talo sharci) si dib-u-soo-noqdeyaashu ugu dhex milmaan dalka, iyadoo la kaashanayo shirkadaha shaqaaleysiinta ee gaarka loo leeyahay iyo xarumaha waxbarashada farsamada iyo xirfadaha (TVET).

2. Taageeridda dadaallada ay sameynayaan Hay'adaha dhexdhexaadiyeyaasha maaliyadeed si ay u bixiyaan adeegyada maaliyadeed (tusaale, xisaabaadka kuwa aan deganeyn dalka) si looga hortago khasaaraha maaliyadeed ee shaqaalaha socdaalaya iyo in la hubiyo xorriyadooda maaliyadeed.
3. Fududeynta nidaamyada xawilaadaha iyadoo la adkaynayo Qaab-dhismeedka la xiriira wareejinta xuquuqda daryeelka bulshada.
4. Xoojinta nidaamka dib-u-mideynta qoysaska iyo carruurta shaqaalaha socdaalaya ee dalka dib ugu soo laabanaya, iyadoo la dhex-gelinayo nidaamka waxbarashada iyo tababarka xirfadaha ee dalka.
5. Dhisidda hannaan daba-gal degdeg ah oo awood u leh in lagu soo gudbiyo cabashooyinka lana bixiyo mag-dhaw si loo hubiyo in caqabadaha soo if-baxa inta lagu jiro kala-guurka shaqaalaha laga soo celinayo ilaa ay si buuxda u dhex-galaan bulshadooda.

Qeybta 8: Horumarinta Waxtarka Jaaliyadaha Soomaaliyeed ee Qurba-joogta Ah

Tallaabooyinka ugu weyn ee qeybtan siyaasadeed waa:

1. Dhisidda iyo xoojinta adeegyada Qunsuliyadaha iyo u-qeybsanayaasha shaqada (oo ay ku jiraan hababka cabashooyinka iyo wax-ka-qabashadooda) ee safaaradaha, Ergooyinka, iyo qunsuliyadaha dibadda si loo sameeyo sahan dhammeystiran oo la xiriira xaaladda jaaliyadaha Soomaaliyeed (marka la eego tirada, goobta, xirfadaha, jinsiga, iyo adeegyada loo baahan yahay).
2. Taageeridda shaqada shabakadaha iyo ururrada jaaliyadaha dibadda si ay uga qeyb-qaataan taageeridda shaqaalaha socdaalaya.
3. Dhisidda iyo dardar-gelinta xarunta isku-xirka jaaliyadaha Soomaaliyeed.
4. Kor-u-qaadidda wacyi-gelinta dadweynaha iyo siyaasad-dejiyeyaasha ee ku aaddan ka-qeyb-qaadashada horumarka Qaranka.

XI. HANNAANKA FULINTA SIYAASADDAN

1. Iyadoo uu kormeerayo Xafiiska Madaxweynaha, Xukuumaddu waxay xoojinaysaa habka Isku-dubbaridka Socdaalka Qaranka. Xafiiska Ra'iisul Wasaaraha oo hoggaaminaya hay'adaha fulinta ayaa kormeeraya meel-marinta siyaasaddan, iyadoo la kaashanayo Golaha Wasiirrada iyo Baarlamaanka.

2. Hannaanka Iskuduwidda Qaranku wuxuu taageero ka helayaa Guddiga Isku-dubbaridka Socdaalka Shaqaalaha, oo ay ku jiraan wasaaradaha iyo hay'adaha xirirka la leh, oo ay horjooge ka tahay Wasaaradda Shaqada iyo Arrimaha Bulshada. Xafiiska Madaxweynaha waxaa matalaya Ergeyga Gaarka ah oo u xilsaaran Arrimaha Socdaalka, Shaqaalaha Dib u soo laabanaya iyo Xuquuqda Caruurta. Guddigan Isku-dubbaridku waxay bixinayaan siyaasad iyo hagitaan istaraatiijiyadeed oo ku saabsan arrimaha socdaalka shaqaalaha wuxuuna ka shaqeynayaa hirgelinta qaraarrada la xiriira siyaasaddan.
3. Si loo ogeysiiyo tallaabooyinka siyaasadda, Wasaaradda waxay xoojinaysaa Xarunta Qaranka ee Kheyraadka Dijitaalka Socdaalka si loo ururiyo xog muhiim ah oo la xiriirta isbeddellada socdaalka shaqada. Wasaaradda, iyadoo adeegsanaysa madal la-hawl-galeyaasha bulshada, waxay la shaqeynaysaa ururrada shaqaalaha iyo shaqo-bixiyeyaasha, oo ay ka mid yihiin Ururka Shaqaalaha Soomaaliyeed, Rugta Ganacsiga Soomaaliyeed, Jaaliyadaha Dibadda, daneeyeyaasha horumarka iyo Hay'adaha aan Dawliga ahayn, si loo dardar-geliyo hirgelinta siyaasaddan.
4. Heer Dawlad-goboleed, siyaasaddan waxaa laga hirgelinayaa dhammaan gobollada dalka iyadoo ay hoggaaminayaan Agaasimeyaasha Guud, oo ay hoos yimaadaan Saraakiisha Shaqada ee Wasaaradaha Shaqada oo ka hawl-gelaya Waax Shaqo oo si buuxda loo asaasay. Shaqaalaha socdaalaya ee gudaha iyo dibadda waxay noqonayaan kuwa ugu faa'iidada badan, iyadoo la hubinayo in siyaasaddan ay kor u qaaddo fursadaha ay ka helayaan socdaalka shaqada.

XII. FURSADAH MAAL-GELINTA

Iyadoo laga duulayo caqabadaha maaliyadeed iyo kheyraadka xaddidan ee dalka, Dawladdu waxay adeegsanaysaa habab kala duwan oo lagu maal-gelinayo hirgelinta siyaasaddan, kuwaasoo kala ah:

1. Miisaaniyadda loo qoondeeyey Wasaaradaha iyo Hay'adaha Dawladeed ee ka timaadda miisaaniyadda Qaranka.
2. Taageero laga helo daneeyeyaasha horumarka iyo Hay'adaha caalamiga ah.
3. Kheyraadka laga soo ururiyo gudaha dalka iyadoo loo marayo ilo dakhli oo aan cashuur ahayn.
4. Maal-gelin laga helo iskaashiga Dawladda iyo Shirkadaha Gaarka loo leeyahay.
5. Deymo iyo deeqo, oo ay ku jiraan deymaha fudud ee Dawladda ay codsan karto si loo fuliyo mashaariic muhiim ah.
6. Isticmaalka sanduuqa Saamiyada gaarka loo leeyahay iyo xirmooyinka maaliyadeed ee hay'adaha maaliyadeed.
7. Ilaha maal-gelineed ee kale (oo ay ku jiraan maaliyadda cimillada) iyo dhaqaale-ururinta Jaaliyadaha Soomaaliyeed ee Dibadda.

XIII. GAARSIINTA IYO FAAFINTA SIYAASADDAN

Siyaasaddan waxaa la gaarsiinayaa qeybaha kala duwan ee bulshada iyadoo la adeegsanayo habab kala duwan oo isgaarsiineed si loogu waafajiyo baahiyahooda gaarka ah.

XIV. GAARSIINTA XUKUUMADDA IYO HAY'ADAHA KALE EE DAWLADDA

Waxaa dib-u-eegis loogu sameynayaa hab-raac la mid ah habr-aacii lagu ansixiyey, waxaana lagu soo saarayaa Faafinta Rasmiga ee Dawladda. Nuqulka siyaasaddan oo kooban ayaa loo gudbinayaa dhammaan wasaaradaha iyo waaxyaha dawladda, heer federaal, heer dawlad-goboleed iyo dhammaan hay'adaha ay khuseyso, iyadoo lala kaashanayo Wasaaradda Shaqada iyo Arrimaha Bulshada.

XV. GAARSIINTA LA-HAWL-GALEYAASHA BULSHADA

Wasaaradda Shaqada iyo Arrimaha Bulshada oo matalaysa dhinaca Dawladda ee Qaab-dhismeedka saddex geesoodka ah waxay adeegsanaysaa xiriiro shabakado, wada-hadallo bulsho, shirar, aqoon-isweydaarsiyo, wargelin warbaahineed iyo Wargeysyo, si loo gaarsiyo siyaasaddan la-hawl-galeyaasha bulshada.

XVI. GAARSIINTA SHAQAALAHA SOCDAALAYA (GUDAHA IYO DIBADDA)

Si loo xariiriyo shaqaalaha socdaalka ee dibadda u baxaya, Wasaaradda Shaqada iyo Arrimaha Bulshada waxay sameynaysaa dadaallo kala duwan oo isgaarsiineed, kuwaasoo ka mid ah barnaamijyo laga sii-daayo idaacadaha iyo telefishinnada, shirar, kulammo bulshada lala yeesho, iyo is-dhex-gal fogaan arag ah oo lala yeesho muwaadiniinta Soomaaliyeed ee qurbaha ku nool, baraha bulshada, iyo mareegyadeeda ee is-dhex-galka leh.

Dhanka shaqaalaha socdaalka ee gudaha soo galaya, farriimo si gaar ah loogu talo-galay ayaa la diyaarinayaa si ay u daboolaan baahidooda xogeed, kuwaasoo ay ka mid yihiin siyaasaddan, siyaasado la xiriira, nidaamyada sharci, iyo adeegyada ay Dawladda u fidinayso.

Ururka Shaqaalaha Soomaaliyeed wuxuu adeegsanayaa xaruntiisa la xiriirta socdaalka iyo habab kale si uu siyaasaddan ugu faafiyo daneeyayaasha ay khuseyso.

XVII. GAARSIINTA DAWLADAHA DALALKA MARTIDA LOO YAHAY

Dawladdu waxay adeegsanaysaa safaaradaha, xarumaha diblomaasiyadeed, iyo qunsuliyadaha dibadda si ay ula xiriirto Dawladaha dalalka ay shaqaalaha Soomaaliyeed u socdaalaan ama ka shaqeeyaan. Sidoo kale, Dawladda waxay ka faa'iidaystaanaysaa teknoolojiyadda casriga ah iyo aaladaha isgaarsiinta si loo hagaajiyo hufnaanta isgaarsiinta iyo gudbinta macluumaadka muhiimka ah ee la xiriira shaqaalaha socdaalka ah.

XVIII. KORMEERKA IYO QIIMEYNTA SIYAASADDA

Wasaaradda Shaqada iyo Arrimaha Bulshada ayaa hoggaaminaysa kormeerka joogtada ah ee hirgelinta siyaasaddan, waxayna mas'uul ka noqonaysaa qiimeynteeda. Wasaaraddu waxay natiijada dib-u-eegista iyo qiimeynta siyaasadda u gudbinaysaa Guddiga Iskuduwidda Qaranka, waxayna warbixino iyo talooyin cusub u gudbinaysaa Wasaaradda Qorsheynta iyo Xafiiska Tiro-koobka Qaranka.

Dhammaan hawl-wadeennada fulinta waxaa looga baahnaanayaa inay la socdaan dhaqdhaqaaqyada sida ku qeexan siyaasaddan oo ay soo gudbiyaan warbixin sannadeedka horumarka. Sahan asaasi ah ayaa la sameynayaa sanadka ugu horeeya ee dhaqan-gelinta siyaasaddan si loo ururiyo macluumaadka iyo xogta heerka bilowga ah ee socdaalka shaqada, kaasoo lagu go'aaminayo ujeeddooyinkan siyaasadeed:

1. Dib-u-eegis sanadeed oo ku saabsan waxqabadka ayaa la sameynayaa si loo cabbiro horumarka.
2. Dib-u-eegis dhexdhexaad ah ayaa la sameynayaa si loo qiimeeyo waxqabadka siyaasadda.
3. Dib-u-eegis lagu sameeyo qaab-dhismeedka fulinta siyaasadda ayaa la soo jeedinayaa Dhammaadka muddada hirgelinta siyaasadda.
4. Wasaaradda Shaqada iyo Arrimaha Bulshada ayaa loo xilsaarayaa sameynta qiimeynta ugu dambeysa, taasoo gacan ka geysanaysaa dejinta siyaasadda soo socoto ka dib 10 (toban) sano oo fulin ah.

1. Hordhac iyo Falanqayn Xaaladeed

Siyaasaddani waxay dawladda iyo bulshada siinaysaa jihatayn istaraatiijiyadeed oo dhammeystiran oo ku aaddan maamulka socdaalka shaqada ee gudaha iyo dibadda Soomaaliya, Waxay ku saleysan tahay hab xasaasi ah oo ku saleysan sinnaanta jinsiga iyo ilaalinta xuquuqaha si loo xaqiijiyo qaab badbaado leh, nidaamsan oo joogto ah oo loogu talo-galay socdaalka shaqada ee dalka.

Siyaasaddan waxaa sidoo kale loo dejiyey inay hagto faragelinta loogu talo-galay in lagu taageero isbeddelka muuqaalka shaqada ee Soomaaliya, taasoo ay ku jirto kor-

u-qaadidda xirfadaha shaqo ee bulshada si loo wanaajiyo fursadaha shaqo ee gudaha iyo dibadda.

1.1 Xogta Dadweynaha, Dhaqaalaha iyo Xaaladda Shaqooyinka

Waxaa la qiyaasayaa in tirada guud ee shacabka Soomaaliyeed ay gaartay 20 milyan, iyadoo dhaqaalaha dalka uu ku tiirsan yahay adeegyada (gaar ahaan ganacsiga), beeraleyda la nooshahay dalagyada iyo kalluumeysiga. Qeybta ugu badan ee bulshada waxay ka shaqeysaa Beeraha iyo xoolaha nool, iyadoo beeraha ay ka qeybqaataan 80.3% GDP-ga guud ee dalka.

Sanadkii 2023, GDP-ga Soomaaliya wuxuu ahaa \$10.42 bilyan, halka dakhliga qofkiiba uu ahaa \$592 sanadkii. Kobaca dhaqaalaha dalka wuxuu u dhexeeyey 2-3% muddadii u dhaxaysay 2019-2023, waxaana la saadaalinayaa inuu kor u kaco ilaa 3.1% sanadka 2024, taasoo ka sarreynaysa heerka kororka dadka oo lagu qiyaasay 2.92%.

In kasta oo la saadaalinayo koror dhaqaale, haddana dalka wuxuu wajahayaa caqabado waaweyn oo ay ka mid yihiin soo-xareynta dakhliga gudaha oo hooseeya iyo heerka faqriga oo sarreeya, taasoo ka sii dhigtay amni-darro joogto ah. Sidaas darteed, dadaallada lagu soo jiidanayo maal-gashiga tooska ah ee shisheeye iyo dhiirri-gelinta ganacsiga gaarka loo leeyahay waxay muhiim u yihiin horumarka dhaqaale ee dalka, abuurista fursado shaqo, iyo dhimista heerka faqriga ee haatan jira.

1.2 Muuqaalka Shaqada iyo Baahida Kor-u-qaadista Xirfadaha Si Tartiib Tartiib Ah

Dhallinyarada Soomaaliya waxay haystaan fursad weyn oo lagu horumarin karo dhaqaalaha dalka. Si kastaba ha ahaatee, shaqo-la'aanta dhallinyarada, gaar ahaan kuwa wax bartay, waxay weli tahay caqabad weyn. Dhallinyarada leh xirfado qiimo leh ayaa inta badan u hayaama dibadda iyagoo raadinaya fursado shaqo oo ka wanaagsan.

Sanadkii 2021, heerka wax aqriska iyo qoraalka Soomaaliya wuxuu ahaa 41.03%. Heerka ka-qeyb-galka xoogga shaqaalaha ee qeybta rasmiga ah wuxuu ahaa 15.9% sanadkii 2022, halka heerka guud ee shaqo-la'aantu uu gaaray 19.3%, iyadoo heerka shaqo-la'aanta dhallinyarada gaar ahaan uu aad u sarreeyey, oo gaaray 34.6%.

Dadka Soomaaliyeed intooda badan waxay ka shaqeeyaan qeybaha (sector-ka) adeegyada, gaar ahaan: Ganacsiga (tafaariiqda iyo jumlada) – 48% Beeraha iyo dhirta – 24% Shaqooyinka guryaha iyo adeegga gudaha – 17% Dhismayaasha, marti-gelinta iyo adeegyada hoteellada – 11%. Sida lagu sheegay warbixinta IOM Shaxda Daba-galka Barakaca ee 2023, 59% haweenka iyo 18% ragga ah ee shaqaalaha socdaalka ah ee ka shaqeeya dibadda waxay sheegeen inaysan haysan wax shahaado waxbarasho ah. Warbixinta DTM waxay ku salaysnayd xog laga qaaday 1,628 qof, oo ay ka mid ahaayeen 926 rag ah iyo 702 dumar ah.

Sida warbixinta lagu sheegay: Keliya 8.2% dadka la wareystay waxay dhammeeyeen heer jaamacadeed (7.4%) ama waxbarasho farsamo (0.8%). Keliya 0.5% ayaa haystay shahaado tababar shaqo. Laga soo bilaabo 2021, keliya 8.2% shaqaalaha socdaalka Soomaaliyeed waxay ka shaqeynayeen qeybaha shaqooyinka Heshiiska Adeegyada Xirfadeed.

Iyadoo la eegayo heerka hadda ee xirfadaha iyo tababarrada, Dawladda waxay u jeedaa inay dejiso jihada siyaasadeed ee xaqiijinaysa xuquuqaha shaqaalaha socdaalaya gudaha iyo dibadda, iyadoo abuuraysa jawi shaqo-sharafeed oo nidaamsan, taasoo gacan ka geysanaysa kobcinta shakhsiyaadka iyo horumarinta qaranka.

1.3 Muuqaalka Socdaalka Soomaaliya

Soomaaliya waa dal socdaal badan leh oo ah dal laga tahriibo, loo tahriibo, oo marin u ah socdaalka ka gudba Geeska Afrika iyo meelo kale. Dalka wuxuu wajahaya caqabado la xiriira abuurista shaqooyin iyo fursado ku filan, iyadoo heerka shaqo-la'aantu uu gaarayo 19.29%.

Faqriga iyo Saboolnimadu waxay si baahsan ugu fidsan yihiin bulshada, iyadoo in ka badan 60% dadweynaha ay ku nool yihiin wax ka yar \$1.90 maalintii. Heerka wax aqriska iyo qoraalka ee Soomaaliya wuxuu taagan yahay 41.03%.

Ka-qeyb-galka Suuqa Shaqada waxaa jira farqi weyn oo u dhexeeya jinsiga marka la eego ka-qeyb-galka shaqada. 33% ragga iyo 12% dumarka ayaa si firfircoon uga shaqeeya suuqa shaqada. Dawladda Soomaaliya, iyadoo loo marayo Wasaaradda Shaqada iyo Arrimaha Bulshada (MoLSA), waxay la shaqeynaysaa bah-wadaagta horumarineed si loo dhiso Hay'ado adag oo tag leh.

Soomaaliya waxay leedahay dhallinyaro, taasoo awood u leh inay horseedo koboc dhaqaale. Si kastaba ha ahaatee, shaqo-la'aanta dhallinyarada ayaa weli caqabad weyn ah, gaar ahaan kuwa wax bartay. Shakhsiyaadka leh xirfado qiimo leh ayaa aad ugu dhow inay ka hayaamaan dalka iyagoo raadinaya fursado shaqo oo wanaagsan.

1.3.1 Qaxootiga iyo Magan-gelyo-doonka

Sida laga soo xigtay xogta Hay'adda Qaramada Midoobay u qaabilsan qaxootiga (UNHCR), laga soo bilaabo Abriil 2023, waxaa jiray 685,198 qaxooti Soomaali ah, oo u badan dalalka deriska ah, oo ay ugu horreyso Kenya (301,526) iyo Itoobiya (253,616). Sannadkii 2020, Soomaaliya waxay marti-gelisay 35,461 qaxooti iyo magan-gelyo-doon ah oo u diiwaan-gashan, badina waxay ka yimaadeen Itoobiya (23,701). Soomaaliya waxaa kale oo ay leedahay jaaliyado aad u badan oo qurbo-joog ah, oo lagu qiyaaso 1-1.5 milyan oo qof, oo ay ugu horreeyaan Boqortooyada Midowday (UK), Netherlands, Norway, Sweden, Mareykanka, Kanada, iyo Australia (FMPT, 2022).

1.3.2 Socdaalka Soo-galootiga

Socdaalka gudaha wuxuu ka kooban yahay dadka gudaha ku barakacay iyo qaxootiga. Warbixinta Shabakadda Ilaalinta iyo Daba-galka Soo-noqoshada ee UNHCR (PRMN) waxay sheegtay in sannadkii 2023 ay jireen in ka badan 1.2 milyan oo qof oo cusub oo gudaha ku barakacay. Warbixinta IOM Shaxda Daba-galka Barakaca (Displacement Tracking Matrix (DTM) ee 2021 ee Soomaaliya waxay muujisay in ay jireen 121,671 qof oo dalka soo galay, kuwaasoo intooda badan ka yimid Itoobiya (66%), Kenya (13%), iyo Jabuuti (10%).

Sannadkii 2020, waxaa Soomaaliya ka baxay 159,812 qof, iyagoo aaday badankooda Itoobiya (46%), Sucuudiga (23%), Yemen (15%), Kenya (11%), iyo Jabuuti (6%).

Sida laga soo xigtay Wasaaradda Shaqada iyo Arrimaha Bulshada (MoLSA), muddo 2 (labo) sano ah waxaa Soomaaliya lagu bixiyey qiyaastii 15,000 rukhsado shaqo, kuwaasoo intooda badan la siiyey muwaadiniinta Uganda, Kenya, Hindiya, Boqortooyada Midowday (UK), Pakistan, iyo Bangladesh.

Sida lagu xusay Warbixinta Horumarka Aadanaha ee Isku-dhafaan (Integral Human Development Report 2024) oo ay WSHAB (MoLSA) wax ka diyaarisay, inta badan shaqaalaha ajaanibta ah ee yimaad Soomaaliya waxay ka shaqeeyaan jagooyinka kala ah La-taliye iyo shaqaalaha ka tirsan Hay'adaha caalamiga ah ee aan Dawliga ahayn (NGOs) iyo ururrada bulshada rayidka (CSOs), Shaqaale dhanka amniga ah, Shaqaalaha dhismaha. Tuubooleyda iyo farsamo-yaqaannada gaarka ah (inta badan heshiisyo kooban), Shaqaalaha ka hawl-gala hoteellada, hawlaha bini'aadannimada iyo waaxda marti-gelinta. Si kastaba ha ahaatee, ma jiro xog qeexan oo muujinaysa sida loo kala qeybiyey shaqaalaha ajaanibta ee haysta rukhsadaha shaqo, taasoo sabab u ah qaab-dhismeed iyo nidaamyo-la'aan lagu daba-galo xogtooda.

1.3.3 Socdaalka Shaqaalaha Dibadda

Waddooyinka ugu badan ee ay shaqaalaha socdaalka Soomaaliyeed u maraan dibadda waa saddex waddo oo waaweyn:

1. Badda – Iyagoo ka tallaabaya badda si ay u gaaraan Yemen, ka dibna uga sii gudbaya waddamada Khaliijka. Si kastaba ha ahaatee, waddadan ayaa hoos u dhacday tan iyo 2015, sababo la xiriiira dagaalka Yemen.
2. Jidka Koonfureed – Iyagoo mara Kenya, ka dibna uga sii gudbaya dhanka Koonfur Afrika.
3. Jidka Galbeed – Iyagoo mara Sudan iyo Libya, iyagoo rajeynaya inay ka tallaabaan Badda Mediterraneanka si ay u gaaraan Yurub.

Weli ma jirto xog la cusboonaysiiyey oo ku saabsan socdaalka aan sharciyeysnayn (irregular migration).

Dawladda Soomaaliya waxay dhammeystirtay Heshiiska Shaqo ee labo-geesood (Bilateral Labour Agreement (BLA)) ee u dhexeeya JFS iyo Qatar, waxaana heer gebagabo ah maraya heshiis la mid ah oo ay la leedahay Boqortooyada Sacuudi Carabiya, taasoo ah waddanka marti-geliya inta badan shaqaalaha socdaalka Soomaaliyeed, gaar ahaan haweenka.

1.3.4. Ka-qeyb-galka Jaaliyadaha Soomaaliyeed

Soomaaliya waxay leedahay jaaliyado ballaaran oo ku kala firirsan daafaha caalamka, iyadoo lagu qiyaasay in ay ku nool yihiin 2 (labo) milyan oo Soomaali ah waddamada kala ah: **Boqortooyada Midowday (UK), Holland, Norway, Sweden, Mareykanka (USA), Kanada, Koonfur Afrika, Australia (FMPT, 2020).**

1.3.5 Lacagaha ay Dibadda Ka Soo Diraan Jaaliyadaha

Socdaalka shaqaalaha iyo doorkiisa ku aaddan horumarka dhaqaale waa udub-dhexaadka siyaasaddan. Jaaliyadaha Soomaaliyeed waxay door muhiim ah ka ciyaaraan horumarka Dalka, gaar ahaan marka la eego lacagaha ay dibadda ka soo diraan (remittances). Sanadihii 2023 iyo 2024, lacagaha ay jaaliyaduhu u soo direen Soomaaliya waxaa lagu qiyaasay inay u dhaxayso \$1.73 bilyan ilaa \$2 bilyan. Lacagtan ay dirayaan jaaliyaduhu waxay dhaaftay qiimaha guud ee dhoofinta Soomaaliya sanadkii. Waxay kaalinta labaad kaga jirtaa dhaqaalaha Soomaaliya, iyadoo ka dambeysa oo keliya Gargaarka Horumarinta Dibadda (Overseas Development Assistance - ODA), kaasoo gaaray \$2.6 bilyan sanadkii 2023.

1.4 Qaab-dhismeedka Maamulka Socdaalka Shaqada

Marka la eego heerka caalamiga ah, Soomaaliya waxay ansixisay 26 Heshiisyo Caalami ah ee ILO, 22 ka mid ah hadda waa dhaqan-gal. Kuwaas waxaa ka mid ah 8 (siddeed) heshiis oo asaasi ah (CO97 iyo C143). Bishii Febraayo 2021, Wasiirka Shaqada iyo Arrimaha Bulshada ayaa ansixiyey 7 (toddo) Heshiisyo Caalami ah oo dheeraad ah oo ILO ah isagoo ka wakiil ah Xukuumadda JFS.

Heerka Qaranka, Hannaanka Iskuduwidda Qaranka ee Socdaalka (NCM) waxaa dib loo asaasay 2023, waxaana la hoos geeyey Xafiiska Madaxweynaha JFS. NCM wuxuu ka kooban yahay saddex guddi-hoosaad oo ay ku jiraan (FESTU).

Heer Qaran: Hannaanka Iskuduwidda Qaranka ee Socdaalka (NCM) waxaa dib loo asaasay 2023, wuxuuna hoos imaanayaa Xafiiska Madaxweynaha, wuxuu ka kooban yahay 3 (saddex) kooxood oo hawl fulin ah:

- **Kooxda Hawl-fulinta ee Maareynta Socdaalka:** Hoggaaminaysa horumarinta siyaasadaha shaqo iyo shuruucda heer qaran, si waafaqsan heerarka iyo xeerarka caalamiga ah. Waxaa hoggaaminaya Wasaaradda Amniga Gudaha.

- **Kooxda Farsamo ee La-dagaallanka Tahriibka iyo Ka-ganacsiga Dadka:** Waxaa si wadajir ah u guddoominaya Wasaaradda Arrimaha Gudaha iyo Federaalka, iyo Wasaaradda Caddaaladda iyo Arrimaha Dastuurka, Xukuumadda JFS. Waxay taageertaa hirgelinta siyaasadaha iyo xeerarka la xiriira socdaalka.
- **Kooxda Farsamo ee Soo-celinta iyo Dib-u-qaadashada Shaqaalaha Soomaaliyeed ee Tahriibay:** Waxay isku-dubbaridaa soo-celinta iyo dib-u-qaadashada shaqaalaha Soomaaliyeed ee qurbaha ku nool.

Hannaanka Iskuduwidda Qaranka ee Socdaalka wuxuu bixiyaa qaab-dhismeed maamul oo hagaya, wadaagaya xogta, nidaaminayaa dadaalada lagu hirgelinayo siyaasadda qaran ee socdaalka. Sanadkii 2024, Xafiiska Madaxweynaha wuxuu marti-geliyey Ergeyga Gaarka ah ee Xuquuqda Carruurta iyo Muhaajiriinta, iyadoo taageero laga helayo UNHCR, ILO, iyo IOM, waxaa la dhisayaa Koox Farsamo oo Socdaal Isku-dhafaan, taasoo wax ka taraysa kooxaha heer federaal ee maareynta socdaalka.

Bishii Maarso 2024, waxaa la asaasay Guddiga Isuduwidda Qaranka ee Socdaalka Shaqada, kaasoo hoos imaanaya NCM. Dawladda, iyadoo loo marayo Wasaaradda Shaqada iyo Arrimaha Bulshada, oo kaashanaysa ILO iyo IOM, waxay dhistay guddigan oo ay xubno ka yihiin hay'adaha soo socda:

1. Wasaaradda Shaqada iyo Arrimaha Bulshada;
2. Wasaaradda Arrimaha Dibadda & IC – Waaxda Qurbo-joogta;
3. Wasaaradda Qoyska iyo Horumarinta Xuquuqda Aadanaha;
4. Wasaaradda Arrimaha Gudaha iyo Federaalka;
5. Xafiiska Tiro-koobka Qaranka ee Soomaaliya;
6. Ururka Xiriirka Shaqaalaha Soomaaliyeed (FESTU); iyo
7. Rugta Ganacsiga iyo Warshadaha Soomaaliya (SCCI).

Jaantus muujinaya Qaab-dhismeedka Hay'adaha iyo nidaamka maamulka socdaalka shaqada wuxuu ku xusan yahay Qeybta 4.4 ee dokumintigan.

Shantii sano ee la soo dhaafay, waxaa muuqday horumar dhanka wada-shaqeynta ah oo u dhexeeya Dawladda iyo la-hawl-galeyaasha bulshada, iyadoo la adeegsanayo wadahalal saddex-geesood ah. Shaqaalaha socdaalka waxay billaabeen ka-qeyb-galka ururrada shaqaalaha ee Soomaaliya, gaar ahaan iyadoo loo marayo Taageerada ILO, FESTU waxay horumarisay una ansixisay istiraatiijiyad abaabul oo shaqaalaha socdaalka u saamaxaysa inay helaan wakiillo matala, Tani waxay u fududeysay inay si firfircoon uga qeyb-qaataan shaqooyinka ay qabtaan ururrada shaqaalaha iyo arrimaha la xiriira gorgortanka wadajirka ah. Sidaas darteed, waa lama-huraan ah in FESTU ay sii wado dadaalladeeda wacyi-gelinta iyo xoojinta shaqaalaha socdaalka, si ay u helaan xuquuqohooda, loona horumariyo xaaladooda shaqo ee u baahan fiiro gaar ah.

1.5 Xaaladda Dhibaataada iyo Sababaha Asaasiga ah ee Siyaasaddan

Maamulka socdaalka shaqada ee Soomaaliya wuxuu daciif ka yahay xagga iskuduwidda hay'adaha iyo maqnaanshaha nidaam xog-ururin ee suuqa shaqada, taasoo caqabad ku noqotay xeer-nidaaminta iyo maareynta shaqaalaha socdaalka.

Sanadkii 2024, Dawladda Soomaaliya waxay dhammeystirtay Heshiisyada Shaqaalaha Socdaalka ee ay la gashay Qatar, halka ay weli wada-hadallo kula jirto Boqortooyada Sacuudi Carabiya, oo hoy u ah bulsho weyn oo Soomaali ah. Shaqada Shirkada Shaqaaleysiinta Gaarka loo leeyahay ee dalka weli si wanaagsan looma nidaamin, taasoo sababtay in shaqaalaha Soomaaliyeed ee socdaalka ah ay la kulmaan dhibaatooyin la xiriira xaquuq-la'aan, xaalado shaqo oo liita, iyo nuglaansho ka dhan ah tahriibinta iyo shaqada qasabka ah. Gaar ahaan, dalalka Khaliijka, oo ay ka jirto nidaamka dammaanadda shaqada (kafala system), waxaa si joogto ah loo diiwaan-geliyey xad-gudubyo iyo takoorid ka dhan ah shaqaalaha socdaalka, gaar ahaan haweenka inta badan ka shaqeeya guryaha. Dhibaatan waxay sii adkeyneysaa baahida loo qabo nidaam sharci oo xaqiijinaya ilaalinta xuquuqda shaqaalaha socdaalka Soomaaliyeed.

In kasta oo Xeerka Shaqada Qaranka uu Baarlamaanku ansixiyey Feberaayo 2025, haddana dalka wuxuu weli la tacaalayaa caqabado la xiriira hirgelinta iyo fulinta xeerkaas, maadaama ay jirto qaab-dhismeed hay'adeed oo daciif ah oo cusub. Xeerka Shaqaalaha Ajnabiga ah ee 2015 – oo nidaamiya socdaalka shaqaalaha ee imaanaya Soomaaliya ma lahan hab-raacyo dhammeystiran oo ilaaliya shaqaalaha socdaalka, wuxuuna si kooban uga hadlaa keliya shuruudaha iyo hannaanka lagu helo rukhsadda shaqo ee shaqaalaha ajnabiga ah ee dalka yimaad. Taageero dheeraad ah ayaa looga baahan yahay la-hawl-galeyaasha bulshada si ay kor ugu qaadaan awoodooda ayna u habeeyaan shaqaalaha oo ay u matalaan loo-shaqeeyayaasha, oo ay ku jirto ka-qeyb-qaadashada wax-ku-oolka ah ee dadaalka gorgortanka wadajirka ah.

Arrimahan, iyo kuwo kale ayaa dammaanad-qaaday baahi degdeg ah oo loo qabo asaaska siyaasaddan socdaalka shaqada ee qaran.

1.6 Sababaha Asaasiga ah ee Siyaasadda

Maqnaanshaha siyaasadda iyo qaab-dhismeedka sharci ee u dhigma, shaqaalaha soogalootiga ah waxay sii wadayaan inay la kulmaan xad-gudubyada xuquuqda, dhiigmiirashada, iyo baylahda la xiriirta jawi shaqo oo khatar ah, oo ay ku jiraan caynsanaanta hoose ee badbaadada shaqada iyo caafimaadka, mushaar yar, takoorid isgoysyada, shaqo mushaar yar oo aan rasmi ahayn ama ku-meel-gaar ah, xorriyadda xaddidan ee ururka iyo gorgortan wadajir ah, xorriyad xaddidan ee dhaqdhaqaaqa, ilaalinta xaddidan ee helitaanka. Siyaasaddan ayaa Soomaaliya u sahlaya in ay gaarto yoolalka la higsanayo, gaar ahaan marka loo eego Himmillooyinka Horumarka Waara ee (SDGs (8) iyo (10). Waxay fulinaysaa ballan-qaadkii dawladda ee ku aaddan Qaab-

dhismeedka socdaalka shaqada ee Urur-goboleedka IGAD, ballan-qaadyadii ay u sameysay suuqa ganacsiga Bariga iyo Koonfurta Afrika (COMESA) iyo bulshada Bariga Afrika (EAC) iyo la jaan-qaadka siyaasadda socdaalka ee Soomaaliya.

1.7 La-tacaalidda Arrimaha Jinsiga

Qaabka socdaalka shaqada iyo natiijooyinkiisa waxay si weyn ugu kala-duwanaa karaan ragga iyo dumarka shaqaalaha socdaalka ah. Siyaasadaha suuqa shaqada iyo socdaalka mar walba waxay leeyihiin saameyn jinsiyeed, mana ahan kuwo dhexdhexaad ah, Siyaasaddan waxaa loo sameeyey iyadoo la tixgelinayo dhismaha nidaamyo iyo qaab-dhismeedyo dabooli kara baahiyaha kala duwan ee ragga iyo dumarka, taasoo dhiirri-gelinaysa fursadaha loo siman yahay. Soomaaliya gudaheeda, haweenka waxay la kulmaan caqabado badan oo aanay raggu la kulmin marka ay shaqo u socdaalaan. Tani waxay inta badan ka dhalatay aragtiyo isir-jinsiyeed xaq-jir ah, kuwaasoo dumarka siinaya heer ka hooseeya ragga, isla markaana hoos u dhigaya qiimaha shaqadooda. Naqshadeynta siyaasadda socdaalka shaqadu waxay qabataa hab ka jawaabaya jinsiga si wax looga qabto arrimahan iyo kuwa kale.

1.8 Ku-saleysanaanta Xuquuqda

Qaabeynta siyaasadda socdaalka shaqaalaha waxay qaadanaysaa hab-xuquuqeed, si waafaqsan heerarka shaqada ee caalamiga ah, ballan-qaadyada caalamiga ah iyo mid goboleed, iyo habka dhaqannada wanaagsan ee soo if-baxaya, Siyaasaddan waxay xoojinaysaa socdaal shaqo oo nabdoon, nidaamsan, iyo sharciyeysan, iyadoo la xaqiijinayo ilaalinta xuquuqda shaqaalaha socdaalka, gaar ahaan haweenka oo inta badan la kulma takoorid iyo xad-gudubyo la xiriira jinsiga, dadka naafada ah, si loo hubiyo in aysan la kulmin caqabado dheeraad ah marka ay shaqo raadsanayaan ama shaqo hayaan.

2. Jihada Istiraatiijiyadda

Siyaasaddan waxay dejinaysaa jihada istiraatiijiyadda ee maareynta socdaalka shaqaalaha Soomaaliya, iyadoo ujeeddadu tahay in la adkeeyo mabaadi'da ilaalinta iyo awood-siinta shaqaalaha socdaalka ah, loona suurta geliyo ka-qeybgalka ugu wanaagsan ee horumarka qaranka.

Aragtida

In la helo Hannaanka socdaalka shaqaalaha oo waara, isku-dhafan, loo dhan yahay, kuna saleysan xuquuqda aadanaha si kor loogu qaado horumarka qaranka.

2.1 Himmillada

In la dhiso qaab-dhismeed dhammeystiran oo caddaalad ah kaasoo fududeeya socdaal shaqo oo badbaado leh, nidaamsan oo joogto ah.

2.2 Ujeeddada

In la xoojiyo faa'idooyinka socdaalka shaqaalaha ee gudaha iyo dibadda si loo horumariyo nolosha shaqaalaha Soomaaliyeed iyo kobaca dhaqaalaha qaranka.

2.3 Qiyamka Asaasiga ah iyo Mabaadi'da Hageysa Siyaasaddan

Qiyamka iyo mabaadi'da asaasiga ah ee siyaasaddan hagaya waa:

1. Maamul-wanaagga iyo u-hoggaansanaanta Sharciga hubinta hannaan ka-qeyb-qaadasho oo ay hoggaaminayaan shuruuc iyo xeerar hufan, laguna hirgeliyey hannaan hay'adeed oo la isku-dubbariday oo la iska kaashaday si kor loogu qaado danaha shaqaalaha socdaalaya si waafaqsan heerarka caalamiga ah.
2. Shaqo hufan Hubinta in shaqadu tahay mid wax-soo-saar leh, bixisa dakhli ku filan, hubinta amniga iyo xasilloonida goobaha shaqada, ilaalinta shaqaalaha iyo qoysaskooda, wanaajinta rajada is-dhex-galka bulshada shakhsi ahaaneed iyo horumarinta qaranka.
3. Xoojinta, ka mid noqoshada iyo ka qeyb-galka - Xoojinta nidaamyada, habaynta shaqada si loo hubiyo in aan cidna ka harin, iyo ilaalinta xuquuqda shaqaalaha socdaalka ah ee nugul iyo kuwa la takooro.
4. Ilaalinta, Cadaaladda iyo Wada-tashiga Bulshada - Bixinta ilaalinta bulshada dhexdeeda iyadoo la eegayo qeybo kamid dammaanad-qaadka badbaadada bulshada ee asaasiga ah, hubinta cadaaladda bulshada iyadoo la sameynayo nidaam ku habboon xuquuqaha loo siman yahay, iyo horumarinta wada-hadal bulsho oo waara.
5. Xaqiijinta wada-hadal bulsho oo waara oo ka yimaada dhanka Dawladda wada-hadalkas oo ay ku jiraan dhammaan noocyada gorgortanka, wada-tashiga iyo xog-isweydaarsiga u dhexeeya wakiillada Dawladda, loo-shaqeeyayaasha iyo shaqaalaha kuna saabsan arrimaha danta guud ee la xiriirta siyaasadaha dhaqaalaha iyo bulshada.
6. Daah-furnaanta iyo La-xisaabtanka Xaqiijinta daah-furnaanta iyo isla-xisaabtanka dhammaan daneeyayaasha si loo dhiso iskaashi ku habboon oo kor loogu qaadayo kalsoonida nidaamka socdaalka shaqaalaha, Isla-xisaabtanka wuxuu saameynayaa dhammaan daneeyayaasha, kuwaasoo si joogto ah loo qiimeeyo, loo cabbiro, loona hubiyo waxqabadkooda la xiriira waajibaadkooda.
7. Horumarinta Joogtada ah Dejinta hannaan waara oo loogu talo-galay socdaalka shaqaalaha kaasoo tixgelinaya baahida jiilka hadda jira iyo kuwa mustaqbalka si loo gaaro yoolalka Horumarineed ee Joogtada ah.

2.4 Ujeeddooyinka Istaraatiijiyadeed ee Siyaasaddan

Ujeeddooyinka asaasiga ah ee siyaasaddan waa:

1. Xoojinta maamulka socdaalka shaqaalaha si waafaqsan hal-beegyada iyo xeerarka caalamiga ah ee shaqada.
2. Aqoonsiga xirfadaha iyo Horumarintooda.
3. Xoojinta ilaalinta bulshada iyo dammaanadda bulsho ee shaqaalaha Socdaalka ah.
4. Xoojinta doorka la-hawl-galeyaasha bulshada.
5. Xoojinta soo-saarista, maareynta iyo faafinta xogta la xiriirta socdaalka shaqaalaha.
6. Nidaaminta wakaaladaha shaqaaleysiinta ee gaarka loo leeyahay.
7. Dhisidda iyo taageeridda nidaamyada lagu maareeyo soo-noqoshada iyo dib-u-milanka shaqaalaha socdaalka ah.
8. Horumarinta waxtarka jaaliyadaha qurbaha.

2.5 Mowduucyada Is-dhex-gala

Dawladdu, iyadoo qeyb ka ah hirgelinta siyaasaddan, waxay wax ka qabanaysaa arrimaha is-dhex-gala leh si loo hubiyo in fulinta siyaasadda ay noqoto mid loo dhan yahay, u janjeera sinnaanta jinsiga, laguna waafajiyo hab-dhaqannada caalamiga ah ee ugu wanaagsan:

1. **Arrimaha Dhaqaalaha iyo Bulshada**– Sida lagu xusay Qorsheha Horumarinta Qaranka ee Soomaaliya, wax-ka-qabashada arrimaha socdaalka shaqaalaha waxay noqonaysaa qeyb ka mid ah dadaallada ballaaran ee lagu yareynayo saboolnimada, sinnaan-la'aanta dakhliga, iyo helitaanka adeegyada asaasiga ah ee dadka nugul. Waxaa la tixgelinayaa caqabadaha ay ka mid yihiin waxbarasho la'aanta, ku-tiirsanaanta, iyo caqabadaha kale ee ka hor istaagaya helitaanka adeegyada bulshada.
2. **Ka-jawaabista aragtida kala-duwanaanshaha jinsiga iyo Sinaanta**– Haweenka iyo carruurta ayaa si xad dhaaf ah u saameeye caqabadaha la xiriira socdaalka shaqaalaha. Si wax looga qabto arrintan, Dawladda waxay hirgelinaysaa tallaabooyin lagu ilaalinayo shaqaalaha socdaalka ah, gaar ahaan haweenka ka shaqeeya shaqooyinka guryaha iyo daryeelka. Waxaa la xakameynayaa takooridda ku saleysan midabka, jinsiga, doorashada, (guurka) aqoonsiga jinsiga, luqadda, diinta, aragtida siyaasadeed, dhalashada, asalka qowmiyadeed ama bulsho, xaaladda maskaxeed, da'da, ama cudurka HIV, si waafaqsan Xeerka Shaqada Soomaaliya (2025),
3. **Ka-qeyb-galka Dadka Naafada ah**- Dadka naafada ah waxay la kulmaan takoor iyo caqabado la xiriira socdaalka shaqaalaha. Dawladda, oo si buuxda u ogsoon xaqiiqadan, waxay xoojinaysaa dadaallada lagu ilaalinayo xuquuqda dadka naafada ah. Waxaa la hirgelinayaa tallaabooyin gaar ah oo suurtagal ka

dhigaya in ay si buuxda uga qeyb-galaan suuqa shaqada ee Soomaaliya iyo dibadda.

4. **Yareynta Nuglaanshaha-** Dawladdu waxay hirgelinaysaa tallaabooyin lagu yareynayo nuglaanta shaqaalaha socdaalka ah, iyadoo la hubinayo in heshiisyada shaqo ee labada dal (BLAs) ay si cad u qeexaan xuquuqda shaqaalaha, dammaanad bulsho, mag-dhaw shaqo, iyo ka-qeyb-galka ururrada shaqaalaha si ay u helaan xuquuqdooda shaqo iyo awoodda go'aan-qaadashada shaqo.
5. **Iskaashiga Caalamiga ah iyo Taageerada Qunsuliyadaha-** Dawladdu waxay xoojinaysaa iskaashiga caalamiga ah iyo wada-shaqeynta si loo hirgeliyo siyaasaddan si hufan. Waxaa la adeegsanayaa habab kala duwan oo lagu maareeyo socdaalka shaqaalaha, oo ay ka mid yihiin iskaashi goboleed, qaaradeed iyo caalami ah, si loo xaqiijiyo in shaqaalaha socdaalka ah ay helaan adeegyada qunsuliyadeed ee tayada sare leh, oo ay ku jiraan caawinta hab-raacyada fiisaha iyo adeegyada kale ee lagama-maarmaanka ah. Si arrintan loo xaqiijiyo, Dawladda waxay u diraysaa ku-qeybsanaha, xiriiriyeyaasha shaqaalaha waddamada ay shaqaalaha Soomaalida u badan yihiin si loo ilaaliyo xuquuqdooda.
6. **Iskaashiga Dawladaha iyo Ganacsiga Gaarka loo leeyahay-** Dawladdu waxay si dhow ula shaqeynaysaa hay'adaha shaqaaleysiinta ee gaarka loo leeyahay si loo hirgeliyo siyaasaddan, iyadoo la aqoonsanayo doorkooda muhiimka ah ee dhiirri-gelinta socdaal shaqo oo badbaado leh, nidaamsan oo joogto ah. Iskaashigan wuxuu xaqiijinayaa in baahiyaha iyo aragtiyada shaqaalaha iyo loo-shaqeeyeyaasha lagula xisaabtamo inta lagu guda jiro hirgelinta siyaasadda. Hindisayaal muhiim ah waxaa ka mid noqonaysaa horumarinta xirfadaha iyo abuurista fursado shaqo iyadoo la dhiirri-gelinayo ganacsiyada shaqaalaha qaxootiga ah.
7. **Nabadda iyo Xallinta Khilaafaadka-** Dawladdu waxay garwaaqsan tahay in nabadda iyo ammaanku ay lagama-maarmaan u yihiin abuurista jawi shaqo oo xasilloon. Sidaas darteed, Dawladda waxay sii wadaysaa dadaallada lagu hirgelinayo hannaanka xallinta khilaafaadka si kor loogu qaado maal-gashiga, abuurista shaqo, iyo horumarka dhaqaale. Waxaa sidoo kale la hirgelinayaa istiraatiijiyado horumarineed oo lagu dhiirri-gelinayo horumarinta miyiga, dhismaha nabadda, wacyi-gelinta bulshada iyo kor-u-qaadista isku-duubnida bulshada Soomaaliyeed.
8. **Isbeddelka Cimilada iyo Masiibooyinka Dabiiciga ah-** Isbeddelka cimilada, cudurrada faafa iyo masiibooyinka dabiiciga ah waxay si weyn u saameeyeen Soomaaliya, iyadoo 31% dadka Soomaaliyeed ay ku qasbanaadeen inay ka hayaamaan guryahooda sababo la xiriira abaaro iyo fatahaado daran. Si wax looga qabto arrintan, Dawladdu waxay xoojinaysaa nidaamyada digniinta degdegga ah (early-warning systems) si bulshada looga ilaaliyo saameynta masiibooyinka. Siyaasaddan waxaa la fulinayaa iyadoo la kaashanayo waaxyaha kale si loo ilaaliyo, loo xajiyo, loona dhawro degaanka.
9. **Dijitaalaynta (Casriyeenta)-** Soomaaliya waxay ka faa'iidayshanaysaa dijitaalaynta si loo horumariyo socdaalka shaqaalaha ee bed-qabka nidaamsan

eh ee joogtada ah, iyadoo la aqoonsanayo hufnaanta iyo hal-abuurka ay teknolojiyaddu u keenayso dunida shaqada.

3. Tallaabooyinka, Faro-gelinada iyo Hababka Siyaasaddan

Si loo hirgeliyo siyaasaddan, loogana miro dhaliyo ujeeddooyinkeeda, waxaa la qaadayaa Faragelimhan, hababkan iyo tallaabooyinka asaasiga ah ee soo socoda:

Qeybta 1: Xoojinta Maamulka Socdaalka Shaqada si waafaqsan hal-beegyada iyo Xeerarka Caalamiga ah ee Shaqada

Tallaabooyinka muhiimka ah ee qeybtan waa:

1. Xoojinta Hannaanka Iskuduwidda Qaran ee hoos yimaada xafiiska madaxweynaha si la isku xiro shaqada hay'adaha muhiimka ah ee ku hawlan hirgelinta siyaasadaha socdaalka, lana gaarsiiyo dawlad-goboleedyada xubnaha ka ah federaalka.
2. Bilaabidda, dib-u-eegidda iyo xoojinta heshiisyada labo-geesoodka iyo kuwa dhinacyada badan ee socdaalka shaqaalaha (BLMAs iyo MLMAs), si gaar ah wadamada ay joogaan shaqaalaha Soomaaliyeed ee tiro badan. Waxaa sidoo kale la xaqiijinayaa ansixinta, hirgelinta, iyo daba-galka fulinta heerarka shaqaalaha ee caalamiga ah, oo ay ka mid yihiin xeerarka, heshiisyada iyo ballan-qaadyada la xiriira socdaalka shaqaalaha.

Qeybta 2: Aqoonsiga Xirfadaha iyo Horumarintooda

Tallaabooyinka muhiimka ah ee qeybtan waa:

1. Dhisidda hannaan qaran oo lagu qiimeeyo xirfadaha iyo qorsheynta shaqo.
2. Abaabulka iyo hirgelinta barnaamijyo lagu xoojinayo nidaamyada dhaqdhaqaaqa shaqaalaha, iyadoo diiradda la saarayo iskaashiga xirfadaha si loo daboolo baahida suuqa shaqada ee Soomaaliya iyo kobcinta xirfadaha.
3. Maal-gelinta barnaamijyada kobcinta xirfadaha oo ay ku jiraan xirfado cusub, sare-u-qaadidda xirfadaha iyo dib-u-tababaridda shaqaalaha gudaha iyo dibadda ka shaqeeya.
4. Hirgelinta shabakado iyo goobo shaqo baahin ee heer kasta oo dawladeed kuwaasoo xayeysiya fursadaha shaqo iyo xirfadaha u baahan in la isku xiro loo shaqeeyayaasha iyo kuwa shaqo-doonka ah ee jooga gudaha iyo dibadda.
5. Dhiirri-gelinta is-weydaarsiga aqoonta iyo xirfadaha ee shaqaalaha gudaha iyo kuwa dibadda.

6. Horumarinta habab taageero oo lagu xoojinayo helitaanka macluumaadka, waxbarashada, tababarada, aqoonsiga xirfadaha iyo maal-gelinta shaqaalaha socdaalka ah iyo qoysaskooda.

Qeybta 3: Ballaarinta Ilaalinta Shaqada iyo Dammaanadda Bulsho ee Shaqaalaha Socdaalka iyo Qoysaskooda

Tallaabooyinka muhiimka ah ee qeybtan waa:

1. Dib-u-eegista siyaasadaha, shuruucda, iyo nidaamyada dammaanadda bulshada si ay u daboosho shaqaalaha socdaalka iyadoo lagu saleynayo mabda'a sinnaanta xuquuqda shaqaalaha.
2. Xoojinta awoodda hay'adaha iyadoo la dejinayo xafiisyo gooni u ah arrimaha ilaalinta bulshada iyo shaqaalaha socdaalka, lana dhisayo guddi saddex-geesood ah si loo horumariyo aqoonta maxalliga ah ee ilaalinta shaqaalaha iyo dammaanadda bulsho.
3. Hirgelinta heshiisyada labo-geesoodka ah ee shaqaalaha oo ay ku jiraan dammaanado bulsho, iyo/ama heshiisyada ammaanka bulsho ee heer caalami si loo xaqiijiyo wareejinta iyo isticmaalka faa'iidooyinka.
4. Taageeridda hirgelinta xeerarka Suuqa Wadajirka ah ee Bariga Afrika (EAC Common Market regulations – 2023) ee isku-dubbaridka xuquuqaha iyo faa'iidooyinka dammaanadda bulsho.

Qeybta 4: Xoojinta Doorka La-hawl-galeyaasha Bulshada, La-hawl-galeyaasha Horumarinta, iyo Qeybaha Gaarka Loo Leeyahay

Tallaabooyinka muhiimka ah ee qeybtan waa:

1. Dhisidda awoodda ururrada shaqaalaha iyo daneeyeyaasha bulshada si ay uga qeyb-qaataan wadhadalka la xiriira socdaalka shaqaalaha.
2. Taageeridda ururrada shaqaalaha iyadoo la bixinayo macluumaad iyo dadaallo awood-siineed, si shaqaalaha socdaalka ah ay isugu abaabulaan una difaacdaan xuquuqdooda.
3. Taageeridda ururrada shaqaalaha si ay ugu doodayaan xuquuqda shaqaalaha socdaalka ah iyo helitaanka caddaaladda.
4. Xoojinta iskaashiga u dhexeeya Dawladda, daneeyeyaasha horumarineed, iyo ganacsiga gaarka loo leeyahay, si loo abuuro jawi shaqo oo hufan, badbaado leh, laguna kalsoonaan karo.

Qeybta 5: Xoojinta Soo-saarista, Maareynta, iyo Faafinta Xogta Socdaalka Shaqaalaha

Tallaabooyinka muhiimka ah ee qeybtan waa:

1. Ku-dhex-daridda qeybta socdaalka shaqaalaha nidaamka macluumaadka suuqa shaqada.
2. Dhisidda qaab-dhismeedka tiro-koobyada socdaalka shaqaalaha, kaasoo suurtagal ka dhigaya daba-gal joogto ah oo lagu sameeyo dhaqdhaqaaqa shaqaalaha socdaalka ah iyo astaamahooda, lana waafajinayo talooyinka Shirweynaha Caalamiga ah ee Tiro-koobyada Shaqada.
3. Daraasado joogto ah oo lagu sameeyo suuqa shaqada, iyadoo lagu darayo cutubyo khaas ah oo la xiriiira xogta socdaalka shaqaalaha iyo maareynta jaaliyadda qurbaha, lana waafajinayo talooyinka (International Conference of Labour Statisticians ICLS). Waxaa la dhisayaa awoodda Dawladdu si ay si hufan u ururiso, u falanqeyso, uguna faafiso xogta socdaalka shaqaalaha, iyadoo la hubinayo in xogtaas lagu kala saaro jinsiga iyo astaamo kale oo muhiim ah. Waxaa la xaqiijinayaa in xogta si joogto ah loo faafiyo lana xoojiyo helitaankeeda dhammaan waaxyaha Dawladda iyo dadweynaha (warbaahinta, jaamacadaha, bulshada rayidka, daneeyayaasha horumarineed iyo dhinacyada kale ee aan dawlaga ahayn).

Qeybta 6: Nidaaminta Wakaaladaha Shaqaaleysiinta Gaarka Loo Leeyahay

Tallaabooyinka muhiimka ah ee qeybtan waa:

1. Dhisidda qaab sharci iyo xeerar nidaaminaya Shirkadda shaqaaleysiinta gaarka loo leeyahay.
2. Hirgelinta xeerar iyo hagitaan lagu nidaaminayo la-socodka iyo maareynta xarumaha shaqaaleysiinta gaarka loo leeyahay.
3. Dhisidda barnaamijyo kobcinta awoodda xarumaha shaqaaleysiinta si loo hubiyo inay si hufan u shaqeeyaan, loona sugo in shaqaaleysiinta ay noqoto mid cadaalad ah. Barnaamijkan wuxuu xoojinayaa awoodda xarumaha si loo hubiyo in hab-raacyo u janjeera sinnaanta jinsiga lagu daro dhammaan marxaladaha socdaalka shaqaalaha, oo ay ku jiraan Ka-hor bixitaanka Tababarka shaqaalaha, Imaanshaha waddanka loo socda Xaaladda shaqo ee waddanka loo tegay, Soo-noqoshada iyo dib-u-milanka shaqaalaha.
4. Nidaamin sharci oo la xakameynayo hab-dhaqanka Shirkadaha shaqaaleysiinta, iyadoo la dejinayo hagitaanno sharciyeed oo labada dhinacba (Dawladda iyo shirkadaha shaqaaleysiinta) si siman u fulin karaan.

Qeybta 7: Taageeridda Nidaamyada Soo-noqoshada iyo Dib-u-milanka Shaqaalaha Socdaalka

Tallaabooyinka muhiimka ah ee qeybtan waa:

1. Taageeridda Wasaaradda Shaqada iyo Arrimaha Bulshada (MoLSA) si ay hore ugu sii qorsheyso soo-noqoshada shaqaalaha socdaalka, iyadoo la dhisayo hannaan bixiya macluumaad, tababar iyo caawinaad sharci ama talo-bixin ah, si shaqaalaha soo laabanaya dib ugu milmaan bulshada. Tani waxaa ka mid ah taageerada ay ka heli karaan shirkadaha shaqaaleysiinta gaarka loo leeyahay iyo machadyada TVET.
2. Xoojinta dadaallada ay wadaan hay'adaha maaliyadeed si loo fududeeyo bixinta adeegyada maaliyadeed ee shaqaalaha socdaalka ah, sida xisaabaadka maaliyadeed ee dadka aan dalka joogin (non-resident accounts), taasoo qeyb ka ah dadaallada looga hortagayo khasaaraha maaliyadeed iyo xaqiijinta xorriyadda maaliyadeed ee shaqaalaha socdaalka ah.
3. Hirgelinta nidaam fududeeya wareejinta lacagaha xawaaladaha iyadoo la xoojinayo qaab-dhismeedka wareejinta faa'iidooyinka ilaalinta bulshada.
4. Fududeynta mideynta qoysaska iyo kor-u-qaadista is-dhex-galka carruurta shaqaalaha soo laabanaya, iyadoo lagu darayo nidaamka waxbarashada qaranka iyo tababarrada xirfadeed. Waxaa la dhisayaa nidaam daba-gal iyo cabashooyinka lagu xalliyo si dhibaatooyinka ka dhasha kala-guurka laga soo bilaabo soo-noqoshada ilaa dib-u-milanka loo xalliyo si degdeg ah.

Qeybta 8: Kordhinta iyo Hagaajinta Ka-qeyb-galka Jaaliyadaha Soomaaliyeed ee Qurbaha

Tallaabooyinka muhiimka ah ee qeybtan waa:

1. Dhisidda iyo xoojinta adeegyada qunsuliyadaha iyo xiriiriyeyaasha shaqaalaha ee safaaradaha, qunsuliyadaha, iyo xafiisyada diblomaasiyadda ee dibadda. Waxaa lagu darayaa habab cabasho iyo xal-u-helid si loo sameeyo tiro-koob joogto ah (diaspora mapping) oo lagu ogaanayo tirada, goobaha ay joogaan, xirfadahooda, jinsigooda, iyo adeegyada ay u baahan yihiin.
2. Taageeridda hawlaha ay wadaan shabakadaha iyo ururrada jaaliyadda Soomaaliyeed si ay gacan uga geystaan difaacidda xuquuqda shaqaalaha socdaalka ah iyo taageeridda ka-qeyb-galka bulshada.
3. Dhisidda xarun isku xirta jaaliyadda Soomaaliyeed ee qurbaha taasoo fududeynaysa wada-shaqeynta iyo iskaashiga jaaliyadda iyo Dawladda.

4. Wacyi-gelinta guud ee bulshada iyo siyaasiyiinta ee la xiriirta doorka muhiimka ah ee jaaliyadda Soomaaliyeed ay ka ciyaaraan horumarka qaranka, si loo kordhiyo aqoonsiga iyo taageerada loo fidiyo.

4. QAAB-DHISMEEDKA HIRGELINTA SIYAASADDAN

Soomaaliya waxay qaadanaysaa hab “**Dawladd iyo bulsho wadajir ah**” si loo xaqiijiyo in hirgelinta siyaasaddan ay noqoto mid dhammaan bulshada ka faa'iidayso, loona hubiyo in cidna laga tagin. Dawladdu waxay dhisaysaa qaab-dhismeed maareynta socdaalka shaqaalaha oo dhammeystiran, iyadoo xoojinaysa awoodda hay'adaha u xilsaaran fulinta, isku-xirka, iyo iskaashiga daneeyayaasha muhiimka ah.

Hannaankani wuxuu ka koobnaanayaa Dhisidda qaab sharci iyo xeer nidaaminaya socdaalka shaqaalaha hagaajinta xiriirka hay'adaha dawliga ah ee ka shaqeeya hirgelinta siyaasadda abuurista hannaan isku xiraya hay'adaha fulinta si loo hubiyo wada-shaqeyn hufan waafajinta qaab-dhismeedka Soomaaliya ee socdaalka shaqaalaha xeerarka goboleed iyo caalami ah

4.1 Qaab-dhismeedka Sharciyada iyo Xeerarka

Qaab-dhismeedka Qaranka

Sharciyada, siyaasadaha, istiraatiijiyadaha, iyo qorsheyaasha Qaran ee qaabaynaya macnaha guud ee siyaasaddan waa:

Dastuurka Ku-meel-gaarka ah ee Jamhuuriyadda Federaalka Soomaaliya (2012)

Dastuurka Qaranka wuxuu qeexayaa dhawr qodob oo muhiim ah oo la xiriira siyaasaddan:

1. Qodobka 24 – Wuxuu xaqiijinayaa in dhammaan shaqaaluhu ay leeyihiin xuquuqda xiriirka shaqo ee cadaaladda ku dhisan. Qodob-hoosaad (5) wuxuu si gaar ah u xusayaa in “dhammaan shaqaalaha, gaar ahaan haweenka, ay leeyihiin xuquuq gaar ah oo lagu ilaalinayo ku-xad-gudubka galmada, takoorka, iyo caddaalad-darro shaqo.”
2. Sharci kasta oo la xiriira shaqada iyo dhaqankeeda waa in uu kor u qaadaa sinnaanta jinsiga ee goobaha shaqada. Muwaadiniintu waa xor inay sameystaan ururro siyaasadeed ama kuwa aan siyaasadeed ahayn. Waxay sidoo kale leeyihiin xuquuqda dhaqdhaqaaqa dalka gudihiisa, xorriyadda ka-bixidda dalka iyo soo-noqoshada, iyo xaq ay u leeyihiin inay helaan baasaboorto u oggolaanaya in ay safraan. Dhammaan muwaadiniinta Soomaaliyeed waxay xor u yihiin in ay doortaan xirfadda ay doonayaan oo ay si xalaal ah ugu shaqeystaan.

Qorsheha Shaqo ee Qaranka (NEP) iyo Qorshaha Fulinta (2019)

Siyaasaddan waxaa lagu hirgelinayaa iyadoo la kaashanayo qodobbada muhiimka ah ee ku xusan **Qorshaha Shaqo ee Qaranka**, gaar ahaan kor-u-qaadista shaqo-abuurka iyadoo lala kaashanayo wadhadalka Dawladda iyo shirkadaha gaarka loo leeyahay. Hirgelinta siyaasad canshuur iyo ganacsi oo dhiirri-gelisa koboca fursadaha shaqo. xoojinta arrimaha is-dhex-galka bulshada, oo ay ka mid yihiin xuquuqda shaqaalaha carruurta, saameynta isbeddelka cimilada, da'yarta, haweenka, iyo kooxaha kale ee nugul, iyo wax-ka-qabashada kala-duwanaanshaha magaalooyinka iyo miyiga.

Qorshaha Horumarinta Qaranka 2020–2024

Iyadoo la raacayo qorshahan, siyaasaddan waxay mudnaan siinaysaa:

1. Abuurista shaqo iyo horumarinta xirfadaha shaqaalaha.
2. Xoojinta wax-soo-saarka dhaqaalaha, oo ay ka mid yihiin beeraha, xoolaha, iyo kalluumeysiga.
3. Hirgelinta qorshayaal lagu xallinayo khilaafaadka soo noqnoqda.
4. Dadaallada wax looga qabanayo saameynta taban ee isbeddelka cimilada, taasoo saameyn weyn ku leh socdaalka shaqaalaha.

Xeerka Shaqada Soomaaliya ee Dib-u-eegista Lagu Sameeyey

Siyaasaddan waxay la jaan-qaadaysaa Xeerka Shaqada, iyadoo xoogga la saarayo qodobadan muhiimka ah:

1. **Qodobka 60 (2)** – Shaqaalaha khasaaraha shaqo la kulmay waxay xaq u leeyihiin inay si toos ah dacwad uga gudbiyaan shirkadaha qandaraaska bixiya.
2. **Qodobka 59 (2)** – Haddii ay jiraan heshiisyo qoran oo dhex mara qandaraaslaha iyo shirkadaha hoos yimaada (sub-contractors), qandaraasluhu waxaa waajib ku ah inuu labo nuqul oo heshiiska ah u gudbiyo xafiiska shaqada ee awoodda u leh, isagoo muujinaya goobta shaqadu ka socoto.
3. **Qodobka 48 (a)** – Shaqo bixiyaha waxaa waajib ku ah inuu si sax ah u bixiyo mushaharka ay ku heshiiyeen, iyadoo la raacayo shuruudaha, xilliyada, iyo goobaha lacagta lagu bixiyo sida ku xusan heshiiska shaqo.
4. **Qodobka 93** – Wuxuu qeexayaa ciqaabta iyo mas'uuliyadda qof kasta oo shakhsi kale ku qasba ama marin-habaabiya inuu u safro dibadda iyadoo aan la helin heshiis shaqo oo sharciyeysan.

Siyaasadda Qaranka ee Qurbo-joogta (2023)

In kasta oo barnaamijyo kala duwan oo jaaliyadda Soomaaliyeed la xiriira ay gaareen guulo waqti-gaaban ah iyo maal-gelin la heli karo, saameyntooda horumarineed wali waa mid xaddidan. Sida lagu xusay siyaasaddan, tani waxay ka dhalatay “la’aanta awoodda lagu qaabeeyo lana hirgeliyo faragelin wax-ku-ool ah oo ballaaran.” Siyaasaddan waxay ka faa’iidsanaysaa qodobbada muhiimka ah ee lagu xusay Siyaasadda. Wasaaradda Arrimaha Dibadda iyo Iskaashiga Caalamiga ah ayaa hormuud u ah hirgelinta siyaasaddan, iyadoo la kaashaneysa safaaradaha, qunsuliyadaha, iyo xafiisyada diblomaasiyadda ee Soomaaliya. Siyaasaddan waxaa si gaar ah loo asaasay si loo fududeeyo iskaashiga lala yeesho daneeyeyaasha caalamiga ah ee la xiriira arrimaha jaaliyadda Soomaaliyeed. Si loo xaqiijiyo hirgelin wax-ku-ool ah, Wasaaradda Arrimaha Dibadda iyo Iskaashiga Caalamiga ah waxay ka qeyb-qaadanaysaa Hannaanka ama Habka Iskuduwidda Qaranka (National Coordination Mechanism). Guddiga Isku-dubbaridka Socdaalka Shaqaalaha. Labadan madal waxay gacan ka geysanayaa doodaha iyo xallinta arrimaha soo kordha ee la xiriira jaaliyadaha Soomaaliyeed ee qurbaha, oo ay ku jiraan shaqaalaha Soomaaliyeed ee socdaalka ah.

Siyaasadda Qaran ee Qaxootiga Soo noqday iyo Barakacayaasha Gudaha

Hirgelinta siyaasaddan waxay ka faa’iidsanaysaa qodobbada muhiimka ah ee ku xusan Siyaasadda Qaran ee Qaxootiga Soo noqday iyo Barakacayaasha:

1. Ilaalinta ka dhanka ah barakaca qasabka ah.
2. Ilaalinta dadka inta ay ku jiraan xaaladda barakaca.
3. Soo-noqoshada qaxootiga si mutadawacnimo ah iyo xorriyadda doorashada xal waara.
4. Xuquuqda dhaqdhaqaaqa xorta ah iyo doorashada goobta deegaamaynta.
5. Xuquuqda nolol ku filan oo waafaqsan heerarka aadanaha.
6. Xuquuqda dadka naafada ah si loo sugo ka-qeyb-gal buuxa oo xuquuqdooda lagu ilaaliyo.
7. Diiwaangelinta iyo haynta dukumentiyada saxda ah ee qaxootiga soo noqday iyo barakacayaasha gudaha.
8. Ka-hortagga takoorka iyo qaxootiga soo noqday iyo barakacayaasha gudaha.

Sharciga Shaqo-qorista Shaqaalaha Shisheeye (2015)

Sharciga Shaqo-qorista Shaqaalaha Shisheeye ee 2015 wuxuu xeerinayaa arrimo kala duwan oo la xiriira shaqaalaha ajaaniibta oo ay ka mid yihiin:

1. Shuruudaha shaqada iyo xaaladaha ka reeban.
2. Codsiga rukhsadda dhiirri-gelinta maal-gashiga.
3. Degganaanshaha iyo fiisaha shaqaalaha dibadda.
4. Soo-saaridda iyo ansaxnimada rukhsadaha shaqada.
5. Bixinta kordhin mushahar la xiriirta.
6. Shaqaaleysiinta, meeleynta, ama is-casilaadda shaqaalaha.
7. Dhisidda Guddiga Qiimeynta Shaqaalaha Ajaanibta.
8. Xad-gudubyada xuquuqda shaqaalaha ajaaniibta.

Siyaasaddan waxay si gaar ah u dhammeystiraysaa qodobbada soo socda:

1. Qodobka 3: Xaaladaha shaqada iyo ka dhaafitaannada la xiriira.
2. Qodobka 5: Dhiirri-gelinta maal-gashiga iyo codsiga rukhsadaha la xiriira.
3. Qodobka 6: Degganaanshaha iyo fiisaha shaqaalaha ajaaniibta.
4. Qodobka 7: Xaaladda shaqaalaha ajaaniibta, dadka la musaafuriyey, iyo shakhsiyaadka jinsiyaddooda laga noqday; iyo sidoo kale dadka Soomaaliya ku dhashay balse aan wali helin jinsiyadda Soomaaliga ah.

Hab-raaca Shaqo-siinta Dibadda (Overseas Employment Guidelines) (2022)

Siyaasaddan waxay ku salaysnaanaysaa dhinacyadan soo socda ee hagaha//Siyaasaddan waxay ku salaysnaanaysaa qodobbada muhiimka ah ee ku jira Hab-raaca Iyo Adeegga Guud ee Shaqo-siinta Dibadda Shaqaalaha Hagaha Shaqada Dibadda (2022) waxaa ka mid ah:

1. Xaaladaha shaqo ee dibadda iyo hubinta inay yihiin kuwo wanaagsan oo ku habboon shaqaalaha.
2. Dhawrista iyo u-hoggaansanaanta heshiisyada shaqada ee shaqaalaha socdaalka ah inta ay dibadda joogaan.
3. Bixinta mag-dhawga shaqaalaha marka ay waxyeello gaarto ama ay khasaaro la kulmaan.
4. Shaqaaleysiinta iyo qorista shaqaalaha loo dirayo wadamada aan la lahayn heshiisyada shaqo ee labo-geesoodka ah (bilateral labour migration agreements) ee Soomaaliya la leedahay.

Heshiisyada Socdaalka Shaqaalaha ee Labo-geesoodka ah

Dawladdu waxay la gelayso Heshiisyo Labo-geesood ah oo la xiriira Socdaalka Shaqaalaha dalalka ugu waa weyn ee ay shaqaalaha Soomaaliyeed ay u socdaalayaan. Heshiisyadan waxay ujeeddoodu tahay in la dhiso nidaam is-faham leh oo ku saleysan qorista, dirista, iyo dib ucelinta shaqaalaha, iyadoo lagu saleynayo sharciyada, xeerarka, iyo qawaaniinta khuseeya.

Sharciga Maal-gashiga Shisheeye 2015

Sharciga Maal-gashiga Shisheeye ee 2015 wuxuu dhiirri-gelinayaa horumarinta dhaqaalaha, iyadoo la hubinayo ilaalinta shaqaalaha iyo xuquuqdooda.

Qodobada muhiimka ah ee sharcigan waxaa ka mid ah:

1. Kor-u-qaadista maal-gashiga shisheeye ee dalka si loo kobciyo dhaqaalaha.
2. Abuurista fursado shaqo oo ay ka faa'iidaystaan shaqaalaha gudaha iyo kuwa socdaalka ah.
3. Horumarinta xirfadaha shaqaalaha iyo dhiirri-gelinta tababaro xirfadeed.
4. Hubinta in heerarka shaqada cadaalad yihiin, oo la ilaaliyo xuquuqda shaqaalaha.
5. Soo-gelinta iyo fududeynta Is-dhaafsigu Teknolojiyadda si loo horumariyo wax-soo-saarka.
6. Dhiirri-gelinta kobac waara oo waafaqsan shuruudaha horumarineed ee dalka.
7. La jaan-qaadidda baahida suuqa shaqada, iyadoo shaqaalaha loo diyaarinayo xirfado la jaan-qaadi kara shaqooyinka la heli karo.
8. Taageeridda ka mid noqoshada shaqaalaha socdaalka ah ee nidaamka rasmiga ah ee shaqo

Qaab-dhismeedka iyo Heerarka Caalamiga ah

Hadafyada Horumarka Waara ee Qaramada Midoobay

Hadafyada Horumarka Waara ee Qaramada Midoobay (SDGs), oo sidoo kale loo yaqaan Ajandaha 2030, waxay aqoonsan yihiin in socdaalka shaqaalaha uu yahay arrin muhiim u ah horumarka waara. Mowduuca “in cidna aan la dayicin” wuxuu muujinayaa dadaal caalami ah oo lagu hubinayo in dhammaan dadka, oo ay ku jiraan shaqaalaha qaxootiga ah, lagu daro qorsheyaal horumarineed oo waara.

Siyaasaddan waxay si gaar ah diiradda u saaraysaa hadafyada SDGs ee la xiriira socdaalka shaqaalaha, kuwaasoo kala ah:

1. Hadafka 1: Ciribtirka saboolnimada iyo hubinta in shaqaalaha qaxootiga ah ay helaan fursado dhaqaale.
2. Hadafka 5: Xaqiijinta sinnaanta jinsiga iyo awood-siinta haweenka iyo gabdhaha shaqaalaha qaxootiga ah.

3. Hadaafka 8: Kobcinta shaqo cadaalad ah, koboc dhaqaale, iyo ilaalinta xuquuqda shaqaalaha qaxootiga ah.
4. Hadaafka 10: Yaraynta sinnaan-la'aanta iyo hubinta in shaqaalaha socdaalka sameynaya ay helaan xuquuqdooda shaqo.
5. Hadaafka 16: Xoojinta hay'adaha cadaaladda iyo dawlad wanaagga, si loo hubiyo ilaalinta xuquuqda shaqaalaha.

Si loo xaqiijiyo hirgelinta hadafyadan, Dawladda Soomaaliya waxay billowday dadaal bishii Janaayo 2016 si ay u waafajiso hadafyadan qorsheyaasha qaran.

Si loo fududeeyo hirgelinta Ajandaha 2030 ee la xiriira siyaasaddan:

1. Dawladdu waxay xoojinaysaa isku-xirka hay'adaha muhiimka ah ee ururinaya xogta la xiriirta socdaalka shaqaalaha.
2. Waxaa la xallinayaa caqabadaha ku xeeran ururinta iyo keydinta xogta, si gaar ah goobaha muhiimka ah iyo waaxyaha shaqo.
3. Waxaa la xoojinayaa awoodda dawlad-goboleedyada iyo heerka federaalka ee la xiriirta maareynta iyo falanqeynta xogta socdaalka shaqaalaha.

Siyaasaddan waxay la jaan-qaadaysaa hadafyada horumarineed ee caalamiga ah, iyadoo xoojinaysa nidaamyada maareynta shaqaalaha qaxootiga ah, ilaalinta xuquuqdooda iyo kobcinta dhaqaalaha Soomaaliya.

Hadafyada Horumarka Waara ee Qaramada Midoobay (SDGs), oo sidoo kale loo yaqaan Ajandaha 2030, waxay u aqoonsan yihiin socdaalka shaqada inuu yahay arrin muhiim ah oo horumar waara. Mowduuca “in cidna aan la dayicin” waxay xoogga saaraysaa dadaal caalami ah oo hubinaya ka-qeyb-galka, oo ay ku jiraan socdaalka shaqo, si loo helo xal waaro. Himmillooyinka ku habboon siyaasaddan ayaa ah Yoolalka 1, 5, 8, 10, iyo 16. Si loo xaqiijiyo dhaqan-gelinta qorsheyaasha Qaramada Midoobay ee SDGs, Dawladda Soomaaliya ayaa bishii Janaayo 2016 bilowday dadaallo lagu xaqiijinayo hadafyadaas laguna waafajinayo qorsheyaasha qaranka. Si loo taageero geeddi-socodkan, Dawladdu waxay kor u qaadaysaa isku-dubbaridka xog-ururinta ee ka dhexeeya daneeyayaasha muhiimka ah, wax-ka-qabashada duduleelada xogta iyo xog-ururinta ee goobaha muhiimka ah iyo qeybaha muhiimka ah, xoojinta nusqaamaha, Farqi awoodeed heer federaal iyo heer Dawlad-goboleed ee maamulka iyo falanqaynta xogta.

Heshiisyada Caalamiga ah ee Ururka Shaqaalaha Adduunka ee Socdaalka Shaqaalaha

Marka laga soo tago Heshiiska Caalamiga ah ee Shaqaalaha Socdaalka ee ILO No. 97 ee 1949 (kaasoo tixraacaya xogta, siyaasadaha qaran, sharciyada iyo xeerarka la xiriira soo-galootiga iyo socdaalka; macluumaadka ku saabsan qodobbada gaarka ah ee la xiriira shaqo-doonista iyo xaaladaha shaqada iyo nolosha socdaalka shaqo-doonka ah)

iyo Heshiiska ILO No. 143 ee 1975 ee Shaqaalaha Socdaalka (kaasoo sheegaya in dalalka ay waajib ku tahay inay ilaaliyaan danaha shaqaalaha marka ay ka shaqeynayaan waddamo aan dalkooda ahayn), waa lama huraan in la ogaado in qaar ka mid ah heshiisyada muhiimka ah aan weli la ansixin, balse ay tahay in la tixgeliyo si kor loogu qaado maamulka socdaalka shaqaalaha ee Soomaaliya. Kuwaas waxaa ka mid ah:

1. Heshiiska Siyaasadda Shaqaalaynta No. 122 ee 1964
2. Heshiiska Shaqaalaha Guryaha No. 189 ee 2011
3. Qoritaanka Heshiiskii Shaqaalaha Wadaniga ah ee No. 50 ee 1936
4. Qandaraasyada Shaqada (Shaqaalaha asaliga ah) Heshiiska No. 64 ee 1939

Hubinaya in shaqaalaha socdaalka ay helaan damaanad bulsho oo siman (Social Security) Heshiiskii No. 118 ee 1962

5. Iyadoo qeyb ka ah hirgelinta siyaasaddan, Dawladdu waxay tixraacaysaa aaladaha kale ee caalamiga ah ee ay Soomaaliya qeyb ka tahay, oo ay ku jiraan: Is-afgaradka Caalamiga ah ee Bed-qabka, Nidaaminta iyo Socdaalka Joogtada ah.
6. Hagidda Caalamiga ah ee Heshiisyada Socdaalka Shaqada ee Labo-geesoodka ah
7. Guddiga Ciribtirka Takoorka Jinsiga
8. Guddiga Ilaalinta Xuquuqda Dhammaan Shaqaalaha Socdaalka ah iyo Xubnaha qoysaskooda.

Barnaamijka Shaqo Hufan ee Dalka (DWCP 2023-2025)

Dhaqan-gelinta siyaasaddan waxay la jaan qaadaysaa hawl-gelinta Barnaamijka Labaad ee Shaqo Hufan ee Soomaaliya (DWCP 2023-2025). Barnaamijku wuxuu ku baaqayaa in cadeymo lagu saleeyo falanqaynta xaaladda bulsho, siyaasadeed iyo dhaqaale ee Soomaaliya. Waxay gacan ka geysataa gaaritaanka afar ujeeddooyin istiraatiijiyadeed oo ILO ah: shaqaaleysiinta, ilaalinta bulshada, wada-hadalka bulshada iyo saddex-geesoodka iyo mabaadi'da asaasiga ah iyo xuquuqda shaqada.

Qaab-dhismeedka Kale ee Horumarinta Qaranka

Dhawr qaab-dhismeed heer qaran ah ayaa ku socda horumarinta oo khuseeya hirgelinta siyaasaddan:

Qabyo-qoraalka Istiraatiijiyadda Socdaalka Qaranka (2024)

Dawladdu waxay hirgelinaysaa Istiraatiijiyadda Socdaalka Qaranka, taas oo ujeeddadeedu tahay in lagu bixiyo hagitaan qaran oo ku aaddan aragtida, mabaadiida iyo yoolalka socdaalka ee Soomaaliya. Aragtida istiraatiijiyadu waa in la hubiyo fursadaha socdaalka joogtada ah, badbaado iyo nidaamsan, iyo sidoo kale horumarinta natiijooyinka horumarinta ee dhammaan. Siyaasaddani waxay ka soo qaadanaaysaa dhinacyada soo socda ee istiraatiijiyaddan: horumarinta nabad-gelyada iyo is-xilqaanka dib-u-soo-celinta iyo dib-u-dhex-galka muhaajiriinta Soomaaliyeed, joogtaynta waddooyinka socdaalka, la-dagaalanka tahriibka iyo tahriibinta dadka, ka-qeyb-galka

qurba-joogta horumar waara iyo dhimista kharashaadka xawaaladaha. Hirgelinta istiraatiijiyaddan waxay hoos imaanaysaa Wasaaradda Shaqada iyo Arrimaha Bulshada, si ay ula jaan-qaado Siyaasadda Socdaalka Qaranka. Siyaasaddan ayaa ah qaab-dhismeedka guud ee hagaya dhammaan arrimaha socdaalka, oo ay ku jirto socdaalka shaqaalaha.

Qabyo-qoraalka Istiraatiijiyadda Xalka Waara ee Qaranka (2025-2029)

Istaraatiijiyadan waxaa fulinaya Wasaaradda Qorsheynta, Maal-gashiga iyo Horumarinta Dhaqaalaha iyo Wasaaradda Arrimaha Gudaha, Federaalka iyo Dib-u-heshiisiinta. Muddada Wasaaradahan hadda jira waxay dhammaanauaan 2024, iyada oo qorshooyinka lagu bilaabay hirgelinta 2025. Siyaasaddani waxay tixraacaysaa istaraatiijiyada xalalka waara ee qaranka taas oo abuurtay jawi awood u leh halaburnimo badan iyo dadaallo saameyn leh (iyo sidoo kale Xoghaynta Xalalka Waara ee la asaasay 2019). Istaraatiijiyaddu waxay ujeedadeedu tahay in lagu taageero Soomaaliya sidii loo dammaanad-qaadi lahaa boos maaliyadeed iyo mid siyaasadeed, taasoo u gogol xaareysa xaqiijinta horusocod ee jawi karti leh. Degaankani wuxuu hubinayaa in bulshooyinka ay saamaysay barakaca, oo ay ku jiraan dadka gudaha ku barakacay, qaxootiga, magangalyo-doonka, kuwa soo laabtay iyo bulshooyinka martida loo yahay, ay helaan xalal waara.

Qabyo-qoraalka Siyaasadda Qaran ee TVET Waxbarashada Farsamada iyo Tababarka Xirfadaha)

Ujeeddooyinka ugu waaweyn ee Siyaasadda TVET ee Soomaaliya, marka loo eego socdaalka shaqaalaha, waxay diiradda saaraan xoojinta awoodda shaqaalaha si ay u daboolaan baahiyaha suuqa shaqada gudaha iyo caalamiga ah. Ujeeddooyinkan waa la kala saari karaa dhawr qodob oo muhiim ah:

1. Xoojinta Horumarinta Xirfadaha iyo Fursadaha Shaqo.
2. Hubinta Aqoonsiga Shahaadooyinka iyo Xirfadaha.
3. Taageeridda Socdaalka Ammaan oo Sharci ah.
4. Horumarinta Koboca Dhaqaalaha Waara.
5. Xoojinta Taageerada Dib-u-soo-noqoshada.
6. Dhiirri-gelinta Sinnaanta Jinsiga.

Qaab-dhismeedyada Heer Goboleedka ah

Dhismaha siyaasadda socdaalka shaqaalaha waxaa, sidoo kale, laga dhaxlayaa siyaasadaha sharci iyo qaab-dhismeedyada hay'adaha goboleed ee soo socda:

1. Qaab-dhismeedka Siyaasadda Socdaalka ee Midowga Afrika (MPFA) iyo Qorshaha Hawleedkeeda (2018-2030)
2. Tilmaamaha Midowga Afrika ee Dejinta Heshiisyada Labo-geesoodka ee Shaqaalaha (BLAs)

3. Bayaanka Midowga Afrika ee Ilaalinta iyo Horumarinta Xuquuqda Shaqaalaha Socdaalka
4. Hannaanka Khartoum, Hindisaha Jidka Socdaalka Geeska Afrika ee Midowga Yurub (Noofembar 2014)
5. Qaab-Dhismeedka IGAD ee Socdaalka Shaqaalaha
6. Siyaasadda Socdaalka Shaqaalaha ee Bulshada Bariga Afrika (2024)
7. Shirwaynaha Wasiirrada Goboleedka ee Socdaalka Bariga iyo Geeska Afrika (2020)
8. Qorshaha Ka-jawaabista Socdaalka ee Gobollada Geeska Afrika iyo Yemen (2022)
9. Wadahadalka Socdaalka ee COMESA (2013)

4.2 HABABKA DHAQAN-GELINTA SIYAASADDA

Dawladdu waxay xoojinaysaa Haanaanka Iskuduwidda Qaranka (NCM) ee Socdaalka oo hoos imanaya Xafiiska Madaxweynaha. Guddiga Isku-xirka Shaqaalaha Socdaalka, oo ay guddoominayso Wasaaradda Shaqada iyo Arrimaha Bulshada, ayaa taageeraya hannaankan. Xafiiska Ra'iisul Wasaaraha, oo ah hoggaanka fulinta ee Dawladda, ayaa kormeeraya hirgelinta siyaasadda, isagoo fududeynaya xiriirka Golaha Wasiirrada iyo Baarlamaanka.

Xafiiska Madaxweynaha waxaa nidaamkan ku matalaya Ergayga Gaarka ah ee Socdaalka, Soo-noqoshada iyo Xuquuqda Carruurta. Guddiga Isku-xirka Shaqaalaha Socdaalka wuxuu bixinayaa hagitaan siyaasadeed iyo jiheyn istaraatiijiyadeed oo ku saabsan arrimaha shaqaalaha socdaalka, isagoo hagaya hirgelinta go'aannada la gaaray. Si ay u hesho xog lagu hagayo tallaabooyinka siyaasadeed, Wasaaradda Shaqada iyo Arrimaha Bulshada (MOLSA) waxay xoojinaysaa Xarunta Qaran ee Kheyraadka Dijitaalka ee Socdaalka, si loo helo xog lagama-maarmaan ah oo ku saabsan isbeddellada socdaalka shaqada.

Wasaaradda Shaqada iyo Arrimaha Bulshada, iyadoo adeegsanaysa madal-wadaaga bulshada, waxay la shaqeynaysaa ururrada shaqaalaha iyo kuwa loo shaqeeyeyaasha, oo ay ku jiraan Ururka Xiriirka Shaqaalaha Soomaaliyeed sdia, Rugta Ganacsiga Soomaaliyeed, jaaliyadda qurbo-joogta, bah-wadaagta horumarinta, iyo daneeyeyaal kale oo aan dawli ahayn, si ay u fududeeyaan hirgelinta siyaasaddan.

Heer dawlad-goboleed, siyaasaddan waxaa laga hirgelinayaa guud ahaan dalka, waxaana taageeraya Agaasimayaasha Guud iyo saraakiisha shaqada ee ka hawl-gala Waaxda Shaqada ee si buuxda loo dhisay. Dadkii ugu horreeyey ee ka faa'iideysanaya siyaasaddan waa shaqaalaha socdaalaya, kuwaasoo si wanaagsan uga faa'iideysanaya fursadaha shaqo ee socdaalka shaqada.

Dawladdu waxay horumarinaysaa nidaam wada-shaqeyn iyo is-dhex-gal leh oo u dhexeeya hay'adaha kala duwan, si loo xaqiijiyo hirgelinta waxtarka leh ee siyaasaddan. Si loo dhiso nidaam waara oo isku-dhafan oo loogu talagalay shaqaalaha socdaalaya ee

Soomaaliya, Dawladdu waxay dhisaysaa hab hufan, midaysan, oo si wanaagsan loo maal-geliyey, ee leh qaab-dhismeed hirgelin oo cad.

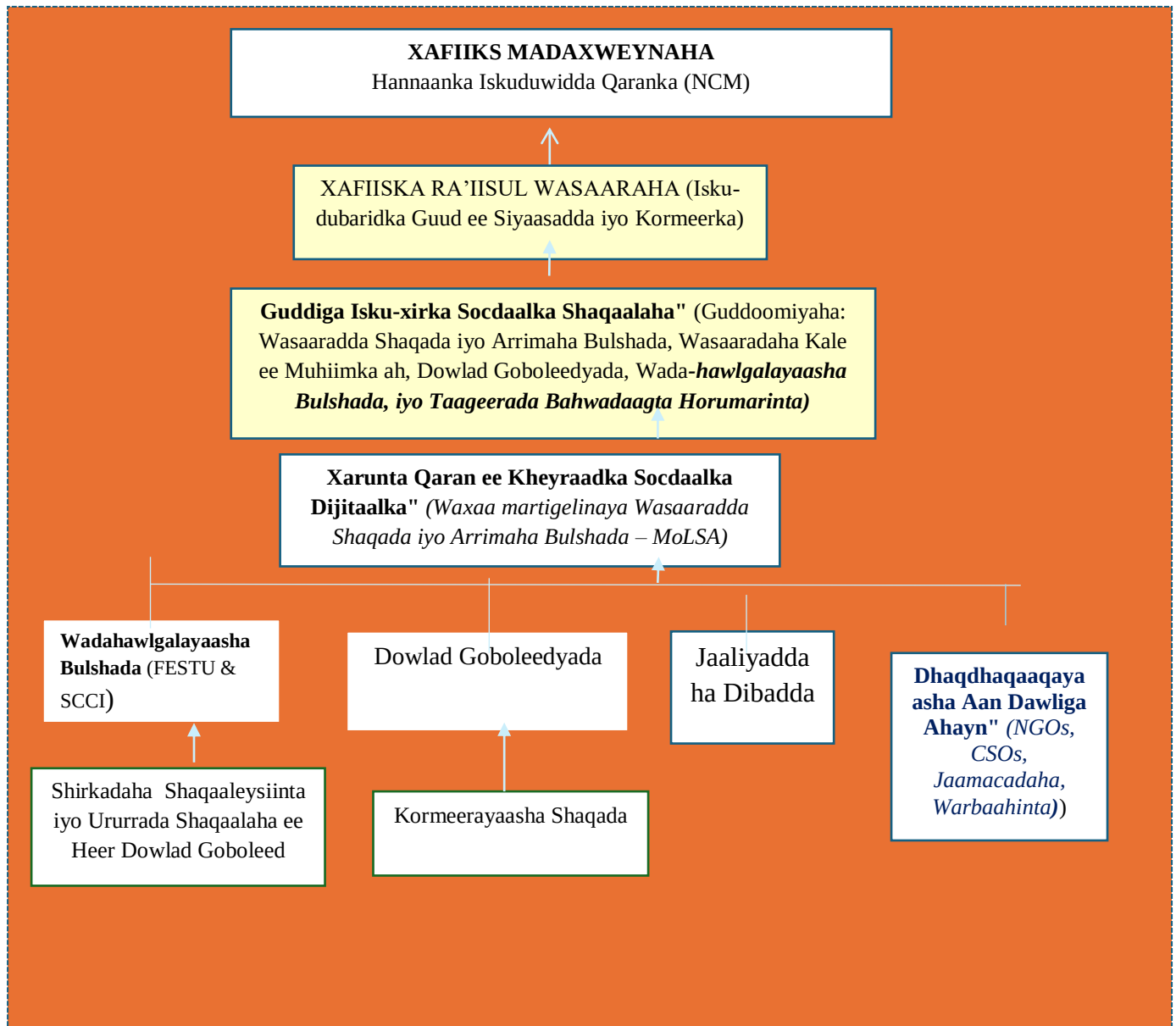
4.3 Dhaqan-geliyeyaasha Fulinta, Isku-dubbaridka iyo Wada-shaqeynta Hay'adaha

Wasaaradda Shaqada iyo Arrimaha Bulshada ayaa mas'uul ka noqonaysaa iskuxirka iyo wada-shaqeynta Hay'adaha kala duwan, iyadoo hubinaysa in siyaasaddan si mideysan loo hirgeliyo. Wasaaradda waxay hadda martigelisaa shirarka Kooxda Farsamada ee Socdaalka Shaqaalaha. Nidaamkan wuxuu soo koobayaa ka-qeyb-galka daneeyeyaal aan dawli ahayn, oo ay ka mid yihiin: ururrada shaqaalaha, ururrada loo shaqeeyeyaasha, ganacsiga gaarka loo leeyahay, jaaliyadda qurbo-joogta, ururrada aan dawliga ahayn, ururrada ku saleysan bulshada, iyo bah-wadaagta horumarinta.

Natijiyooyinka ka soo baxa wada-hadalladan waxay hagayaan shaqada Haanaanka Iskuduwidda Qaranka (NCM), oo hoos yimaada Xafiiska Madaxweynaha, si loo xaqiijiyo daba-galka guud iyo jihataynta siyaasadeed ee shaqaalaha socdaalaya.

Iyadoo qeyb ka ah maareynta socdaalka shaqaalaha, Dawladda waxay saxiixaysaa, ansixinaysaana, hirgelinaysaa, fulinaysaa, oo si joogto ah uga warbixinaysa heshiisyada caalamiga ah, aaladaha goboleed, borotokoollada, axdiyada iyo shuruucda khuseeya shaqaalaha socdaalaya. Sidoo kale, Dawladda waxay horumarinaysaa socdaal shaqo oo sugan, nidaamsan oo joogto ah, iyadoo la adeegsanayo Heshiisyada Shaqo ee Labo-geesoodka ah.

Jaantuskan Tusaalaha ah Wuxuu Muujinayaa Doorka Hay'adaha kala duwan ee Fulinta Siyaasaddan

4.4 Qaab-dhismeedka Hay'adaha

Doorarka muhiimka ah ee Hay'adaha kala duwan ay ku leeyihiin hirgelinta siyaasaddan waa:

Hay'adda	Mas'uuliyadaha Fulinta Siyaasadda
Xafiiska Madaxweynaha	- Guddoominta Hannaanka Iskuduwidda Qaranka ee Socdaalka" - Bixinta Taageerada Ergayga Gaarka ah ee Socdaalka, Soo-noqoshada, iyo Xuquuqda Carruurta.
Xafiiska Ra'iisul Wasaaraha	Isku-dubbaridka wasaaradaha, hay'adaha iyo waaxyaha si loo hubiyo hirgelinta wixtarka leh ee waajibaadkooda iyo in la soo gudbiyo warbixinno la xiriira tallaabooyinka lagu gaari karo yoolalka siyaasadda. Wakiil ka noqoshada dalka shirarka goboleed iyo kuwa caalamiga ah ee la xiriira socdaalka shaqaalaha."
Baarlamaanka	- In la xaqiijiyo in dhaqaale iyo agab ku filan loo qoondeeyo fulinta siyaasadda - Sameynta, dib-u-eegista iyo kormeerka hirgelinta siyaasadda. - Dejinta, dib-u-eegista iyo la-socodka dhaqan-gelinta siyaasadda
Xafiiska Garyaqaanka Guud ee Dawladda	- Dib-u-eegista Sharciyada iyo Siyaasadaha - Matalaad Sharci - Bixinta Talo Sharciyeed ku saabsan Ilaalinta Xuquuqda Shaqaalaha Socdaalka - Bixinta Talo Sharciyeed ee hannaanka Xallinta Khilaafaadka - Wada-shaqeynta Hay'adaha kale ee Sharci - Daba-galka Saameynta Sharciga ee Socdaalka Shaqaalaha - Latalinta Xeerarka Socdaalka iyo Shaqaaleysiinta - Soo-jeedinta dib-u-habaynta Xeerarka Socdaalka Shaqaalaha
Hannaanka Iskuduwidda Qaranka	Isku-dubbaridka guddi-hoosaadyada iyadoo la adeegsanayo hab qaran iyo hab bulsho si loo wadaago xogta, loona xoojiyo jawaabaha isku-dubbaridan ee heer qaran ee mudnaanta la siinayo arrimaha socdaalka, oo ay ku jirto socdaalka shaqaalaha.
Guddiga Iskuduwidda Qaranka ee Socdaalka Shaqaalaha Soomaaliya	Guddigan oo uu guddoominayo Wasaaradda Shaqada iyo Arrimaha Bulshada (MoLSA), wuxuu ka koobnaanayaa wakiillo ka socda hay'adaha muhiimka ah ee Dawladda iyo wada-hawl-galeyaasha bulshada. Ujeeddada ugu weyn ee guddigan waa in la xoojiyo isku-xirka daneeyayaasha kala duwan iyo in la hubiyo hirgelinta siyaasadda si mideysan oo isku-dhafaan.

Wasaaradda Shaqada iyo Arrimaha Bulshada	• Hoggaaminta guud hagidda iyo taageerada farsamo si loo fududeeyo hirgelinta siyaasaddan. • Dhisidda iyo isku-dubbaridka xafiis isku-xir qaran si loo kormeero hirgelinta siyaasadda. • Wada-xaajood la yeelashada bah-wadaagta horumarineed si loo abaabulo kheyraad. • Isku-dubbaridka miisaaniyadda, qorsheynta istiraatiijiga ah, sharciyeynta iyo hirgelinta siyaasadaha waaxyaha kala duwan. • Fududeynta dhammeystirka Heshiisyada Labo-geesoodka ee Socdaalka Shaqaalaha (BLMAs). • Kormeerka la jaan-qaadidda, hirgelinta, iyo warbixinta heerarka caalamiga ah ee shaqaalaha. • Bixinta rukhsadaha shaqada. • Hagidda hab-raacyada guud iyo adeegyada la xiriira shaqaalaha Soomaaliyeed ee dibadda u socda shaqo-doon. • Hoggaaminta hirgelinta Nidaamka Xogta Suuqa Shaqada, iyadoo lala kaashanayo Hay'adda Qaranka ee Istaatistikada (Tiro-koobka) Soomaaliya, si loo soo saaro, loona maareeyo, lana faafiyo xogta socdaalka shaqaalaha.
Wasaaradda Arrimaha Dibadda iyo Iskaashiga Caalamiga ah	• Martigelinta Waaxda Qurbo-joogta, taasoo kormeerta hirgelinta siyaasadda qaran ee jaaliyadda dibadda. Siyaasaddan waxay xiriir dhow la leedahay socdaalka shaqaalaha, sida lagu xusay dokumentigan." • Taageeridda dadaallada iyo hab-raacyada sharciyeynta ee lagu hirgelinayo siyaasadda socdaalka shaqaalaha gudaha iyo dibadda. • Taageeridda dejinta iyo dhaqan-gelinta Heshiisyada Labo-geesoodka ee Socdaalka Shaqaalaha si loo hubiyo in shaqaalaha ay helaan faa'iidooyin wanaagsan. Fududeynta shaqada safaaradaha, qunsuliyadaha iyo xafiisyada diblomaasiyadeed si ay u taageeraan qurbo-joogta.
Wasaaradda Waxbarashada	• Aqoonsiga shahaadooyinka iyo xirfadaha shaqaalaha socdaalka ee gudaha iyo dibadda. • Taageeridda horumarinta xirfadaha ee machadyada Waxbarashada Farsamada iyo Tababarka Xirfadaha (TVET) iyo jaamacadaha, iyadoo si gaar ah diiradda loo saarayo heerarka waxbarashada ilaa heer Diploma. • Waa in la ogaadaa in waajibbaadka Wasaaradda Shaqada iyo Arrimaha Bulshada (MoLSA) uu daboolayo horumarinta xirfadaha ilaa heer Diploma, halka Wasaaradda Waxbarashadu ay mas'uul ka tahay waxbarashada ka sarreysa heerka Diploma.

Wasaaradda Amniga Gudaha	• Maareynta hab-raacyada dhalashada, socdaalka iyo maamulka kastamada • Taageeridda tallaabooyinka wxtarka leh ee xuduudaha si loo fududeeyo socdaal ammaan ah oo nidaamsan.
Wasaaradda Qorsheynta, Maal- gashiga, iyo Horumarinta Dhaqaalaha	• Taageeridda qaabeynta iyo hirgelinta siyaasadaha kobcinaya shaqaaleysiinta, qorsheynta iyo miisaaniyadda. • Bixinta taageero dhaqaale si loo hirgeliyo siyaasadaha, iyadoo la hubinayo in kheyraadka si hufan loo qoondeeyo lagana xisaabtamo. hirgelinaysaa nidaam xisaabeed hufan si loo xaqiijiyo in kheyraadka la isticmaalo si waafaqsan baahiyaha shaqaalah
Wasaaradda Horumarinta Qoyska iyo Xuquuqda Aadanaha	• Ilaalinta xuquuqda shaqaalaha socdaalka. • Dhiirri-gelinta sinnaanta jinsiga ee socdaalka shaqaalaha. • Bixinta taageero loo fidinayo kooxaha nugul ee shaqaalaha socdaalka. • Sii wadidda u doodista iyo bixinta kaalmo-sharciyeed ee shaqaalaha socdaalka. • La-shaqeynta hay'adaha xuquuqda aadanaha ee caalamiga ah. • Horumarinta siyaasado la xiriira dib-u-midoobidda qoysaska. • Daba-galka iyo soo-saarista warbixinnada la xiriira daryeelka shaqaalaha socdaalka. • Hirgelinta ololayaal wacyi-gelin iyo barnaamijyo waxbarasho oo ku saabsan xuquuqda shaqaalaha socdaalka. • Isku-dubbaridka barnaamijyada ilaalinta bulsho ee shaqaalaha socdaalka. • Hubinta in siyaasadaha iyo xeerarka ay la jaan-qaadaan heerarka xuquuqda aadanaha.
Wasaaradda Caafimaadka	• Qiimeynta xaaladda caafimaadka shaqaalaha iyo go'aaminta baahiyaha daryeel caafimaad. • waxay hubinaysaa in dhammaan shaqaalaha helaan caymis caafimaad iyo adeegyada lagama-maarmaanka ah. • Wasaaradda Caafimaadka waxay xoojinaysaa dadaallada lagu ilaalinayo caafimaadka dadweynaha iyo ka hortagga cudurrada faafa. • Iskaashi lala yeesho hay'adaha caalamiga ah si loo xoojiyo nidaamka daryeelka caafimaadka shaqaalaha. • Cilmi-baaris joogto ah iyo daba-gal lagu sameeyo xaaladaha caafimaadka si loo hagaajiyo adeegyada caafimaad. • Hirgelinta barnaamijyo wacyi-gelin caafimaad ah si bulshada loogu baraarujiyo muhiimada nadaafadda iyo ka hortagga cudurrada. • Xuquuqda caafimaad ee shaqaalaha socdaalka waa in la ilaaliyo

	oo la hormariyo si ay helaan daryeel caafimaad oo habboon.
Hay'adda Qaranka ee Istaatistikada (Tiro-koobka) Soomaaliya	• Qorsheynta iyo sameynta sahanno si loo ururiyo xog muhiim ah oo ku saabsan socdaalka shaqaalaha. • Ururinta iyo faafinta tiro-koobka si loogu daro Nidaamka Macluumaadka Suuqa Shaqada (the Labour Market Information System LMIS). • In la taageero maamul-daadejinta iyo kala-soocidda adeegyada tiro-koobka iyo bixinta kaalmo farsamo oo ku saabsan soo-saarka tiro-koobka shaqada. • In la diiwaan geliyo oo la faafiyo daraasaadka cilmi-baarista iyo qiimeynta mowduucyada ee isbeddellada soo baxaya ee qorsheynta shaqaalaynta, iyadoo la siinayo aragtiyo siyaasadeed si loo ogeysiiyo hirgelinta. Ka qeyb-qaado hirgelinta Nidaamka Macluumaadka Suuqa Shaqada, iyadoo la kaashanaysa Wasaaradda Shaqada MoLSA, si loo soo saaro, loona maareeyo oo lana faafiyo xogta socdaalka shaqada.
Hay'adda Socdaalka iyo Jinsiyadda	• Bixinta fiisooyinka iyadoo la raacayo xeerarka la dejiyey. Difaacida xakamaynta xuduudaha iyo sharciyada socdaalka. Dokumentiga iyo diiwaangelinta shaqaalaha socdaalka. • Sameynta qiimeyn ku saabsan suuqa shaqada iyo go'aaminta tirada shaqaalaha loo baahan yahay. • Wada-shaqeynta loo leeyahay loo-shaqeeyeyaasha iyo shirkadaha shaqaaleysiinta. Kormeerka iyo hirgelinta shuruudaha shaqo ee loo-shaqeeyeyaasha shaqaalaha socdaalka. • Isku-xirnaanta hay'adaha kale ee Dawladda. • Hubinta in la raaco heerarka caalamiga ah ee socdaalka." • Sameynta ololayaal wacyi-gelin dadweyne oo ku saabsan socdaalka. • Ka-jawaabista wax-ka-qabashada dhibaatooyinka socdaalka ama xaaladaha degdegga ah
Hay'adaha Horumarinta ee Caalamiga ah	• In uu gacan ka geysto abaabulka ilaha dhaqaale si loo xaqiijiyo hirgelinta qodobbada siyaasaddan. • Bixinta kaalmo farsamo inta lagu jiro muddada fulinta siyaasadda, sida loo baahan yahay, oo ay ku jiraan sameynta dib-u-eegis istiraatiijiyadeed, qiimayno iyo daraasado kale. • In la wadaago hababka ugu wanaagsan ee caalamiga ah ee socdaalka shaqada.

Dawlad-goboleedyada	• Ku darista qorsheynta shaqada iyo isku-xirnaanta arrimaha shaqada iyo shaqaaleysiinta heer dawlad-goboleed. • In ay kormeeraan hirgelinta siyaasadaha heer degaan. • Hubinta shaqaaleysiinta iyo dejinta shaqaalaha kormeerayaasha shaqada. • Fulinta sharciga shaqada. • Taageeridda hirgelinta sharciga shaqada iyo adeegyada shaqaaleysiinta la xiriira.
Kormeerayaasha Shaqada ee Heer Degmo	• Daba-galka la-socodka iyo dhaqan-gelinta heerarka shaqada iyo siyaasadaha socdaalka ee heer degmo.
Wada-hawl-galeyaasha Bulshada	• Taageeridda u-hoggaansanaanta heerarka iyo xeerarka la dejiyey. • Difaacista horumarinta xuquuqda shaqaalaha, ilaalinta iyo wada-xaajoodka guud. • Sameynta cilmi-baaris, keydinta iyo diiwaan-gelinta iyo wadaagista natijoooyinka si loo taageero hirgelinta siyaasadda.
Ganacsiga Gaarka Ah	• Dhammeystirka dadaallada Dawladda iyadoo la siinayo khibrad, dakhli iyo hal-abuurnimo dhinaca shaqada. • Abuurka fursado shaqo, oo ay ku jiraan horumarinta teknoolajiyada iyo hal-abuurka. • Taageeridda tababarada warshadaha, tababarada shaqada iyo shaqooyinka tababarka. • Kobcinta iskaashiga dawladda iyo Ganacsiga gaarka ah ee shaqo abuurka.
Dhaqdhaqaaqayaas ha Aan Dawliga Ahayn (NGOs iyo Ururrada Bulshada Rayidka ah (CSOs), Jaamacadaha, Warbaahinta)	• La-shaqeynta Dawladda si loo xaqiijiyo hirgelinta waxtarka leh ee barnaamijyada horumarinta shaqo. • Difaacista u-hoggaansanaanta heerarka shaqada iyo xeerarka si loo ilaaliyo xuquuqda shaqaalaha socdaalka. • Taageeridda iyo ka qeyb qaadashada tababarka iyo cilmi-baarista dhinacyada kala duwan ee shaqo-abuurka. • Aqoonsiga iyo la wadaagista dhaqamada ugu wanaagsan ee wada-hawl-galeyaasha bulshada. • Difaacista nidaamyada daba-galka iyo kormeerka si loo hubiyo u-hoggaansanaanta heerarka ugu hooseeya ee shaqada iyo sharciga. • Faafinta mabda'a siyaasaddan iyadoo loo marayo warbaahinta kala duwan.

5. Maaliyadda iyo soo-ururinta Kharashaadka

1. Dawladda ayaa hoggaaminaysa dadaallada lagu dhaqaajinayo kheyraadka dhaqaale, farsamo iyo midka hawl-galka si loo taageero hirgelinta siyaasadda. Qodobbada muhiimka ah ee kheyraadka ah ee ay ku jiraan: Taageeridda shaqada joogtada ah ee Guddiga Isku-xirka Siyaasadda Qaranka warbixinta u soo gudbisa NCM.
2. Dhisidda nidaam xogta suuqa shaqada oo si buuxda u shaqeynaya.
3. Xoojinta awoodda hay'adaha si loo hirgeliyo siyaasadaha si waxtar leh dhammaan heerarka.
4. Iyadoo la tixgelinayo caqabadaha kheyraadka iyo dhaqaalaha, Dawladda waxay isticmaalaysaa hababka maal-gelinta kala duwan, oo ay ku jiraan: Kheyraadka loo qoondeeyo Wasaaradaha, Waaxyaha, Hay'adaha iyo dawlad-goboleedyada ka tirsan miisaaniyadda qaranka; Taageero ka timid bah-wadaagta horumarinta (oo ay ku jiraan ILO, IOM, UNOCHA, UNHCR, UNDP, World Bank, Islamic Bank, GIZ iyo bah-wadaagta horumarinta ee labada iyo ka badan).
5. Kheyraadka laga helo gudaha dalka iyadoo loo marayo ilaha canshuurta iyo kuwa aan canshuurta ahayn (tusaale ahaan, ururinta lacagaha la bixiyo ee Visas, rukhsadaha shaqada iyo khidmadaha ay bixiyaan PEAs, iyo diiwaan-gelinta ganacsiga; iyo kuwa kale).
6. Dhaqaalaha laga helo iskaashiga Dawladda iyo ganacsiga gaarka ah (PPPs) ee ku saabsan tallaabooyinka la qaado oo ay iskaashanayaan Dawladda iyo ganacsiga gaarka ah, iyo bah-wadaagta horumarinta kale.
7. Deeqaha, amaahda (oo ay ku jiraan amaahda dhaqaalaha yar ee mudnaanta leh) ee Dawladda ay raadsan karto si loo taageero tallaabooyinka muhiimka ah ee taageeraya habka socdaalka shaqaalaha.
8. Isticmaalka Sanduuqyada Maal-gelinta Gaarka ah iyo xirmooyinka kale ee maaliyadeed ee hay'adaha maaliyadeed, ururrada caalamiga ah iyo CSOs oo taageeraya maamulka socdaalka shaqaalaha ee IGAD, COMESA iyo meel ka baxsan.
9. Ilaha kale ee maal-gelinta (tusaale ahaan, maal-gelinta cimilada oo xallinaysa dhibaatooyinka masiibooyinka ka dhasha cimilada ee keena barakac dadka iyo socdaalka qasabka ah; iyo sidoo kale ururinta lacagaha laga helo xubnaha qurbo-joogta).

In kasta oo Dawladda ay hoggaaminayso ururinta kheyraadka lacagaha si loo hirgeliyo siyaasaddan, waxay dooneysaa in ay dhiirri-geliso daneeyeyaasha kale inay ka qeyb qaataan ururinta kheyraadka. Tani waxaa lagu gaarayaa iyadoo la maal-gelinayo mashaariic soo saaraysa lacag iyo taageero farsamo oo loogu talagalay hirgelinta siyaasadda. Wada-hawl-galeyaasha bulshada, hay'adaha gaarka loo leeyahay, ururrada aan dawliga ahayn (NGOs) iyo ururrada bulshada rayidka ah sida shirkadaha shaqaaleysiinta waxaa lagu taageerayaa sameynta soo-jeedin lacag ururin ah oo loo gudbinayo hay'adaha horumarinta badan, ururrada Qaramada Midoobay, bankiyada horumarinta iyo hay'adaha kale ee

maal-gelinta horumarinta ee bixiya maal-gelinta muddada dheer iyo taageerada farsamo.

Kheyraadka loo baahan yahay hirgelinta siyaasadda waa farsamo iyo hawl-gal, taasoo u baahan in la qaato kaabayaasha cusub ee adag iyo jilicsan. Sidaas darteed, hababka maal-gelinta iyo ururinta kheyraadka waxay ku jiriya aqoonsiga baahiyaha aan maaliyadeed ahayn ee kaalin muhiim ah ka ciyaara maamulka socdaalka shaqaalaha. Baahiyahaas waxaa ka mid ah:

1. Qalabka lagu xakameeyo xuduudaha, sida kamaradaha CCTV, qalabka baarista, qalabka gelinta xogta iyo falanqaynta, kaabayaasha amniga internetka, iyo tababarada la xiriira isticmaalka qalabkan. Iyadoo ay socdaalka shaqaalaha yahay arrin ka baxsan hal waax, waxaa muhiim ah in dhammaan hay'adaha lagu aqoonsaday qorsheyaasha hirgelinta ay iskugu keenaan kheyraadka si ay ugu sameeyaan maal-gelin istiraatiiji ah oo ay kor u qaaddo guulaha siyaasaddan.
2. Hufnaanta iyo mas'uuliyadda ayaa muhiim u ah in la xaqiijiyo isticmaalka kheyraadka la ururiyey ee ugu wanaagsan. Dawladda waxay sii wadaysaa dadaallada lagu dhisayo awoodda wasaaradaha, waaxyaha, hay'adaha iyo dawlad-goboleedyada si loo hubiyo isticmaalka kheyraadka ugu wanaagsan, iyadoo la xaqiijinayo in hirgelinta siyaasadda lagu sameeyo si hufan oo mas'uuliyad leh.

6. Hababka Isgaarsiinta

Si loo abuuro wacyi-gelin iyo fahamka ku saabsan siyaasaddan, Dawladda ayaa adeegsanaysa habab is-gaarsiineed iyo kanaallo kala si ay ugu dhiirrigeliso daneeyeyaasha taageero u fidinaya hirgelinta siyaasadda. Ujeeddada is-gaarsiinta waa in la kor-qaado masuuliyadda ee daneeyeyaasha kala duwan ee ku saabsan hab-raacyada socdaalka shaqaalaha, hawl-gallada xeer-dejinta, xuquuqda shaqaalaha socdaalka, iyo fursadaha shaqo ee Soomaaliya iyo dalalka loo socdaalo. Kala-duwanaanshaha dadka ayaa la gaarayaa iyadoo la adeegsanayo habab is-gaarsiineed kala duwan, iyadoo lagu saleynayo baahiyaha iyo doorbidda ay qabaan. Tani waxay ku lug leedahay isticmaalka noocyo kala duwan oo macluumaad ah, kuwaasoo loo faafinayo kanaallo kala duwan, sida hoos ku xusan:

7. Gaarsiinta Xukuumadda iyo Hay'adaha kale ee Dawladda

Ka dib ansixinta siyaasaddan Wasaaradda Warfaafinta, Dhaqanka iyo Dalxiiska ayaa adeegsanaya kanaallo warbaahineed ballaaran iyo xeelado is-gaarsiineed si loo faafiyo siyaasaddan, oo ay ku jiraan: barnaamijyada raadiyaha, documentaries-ka telefishanka, agabyo macluumaad, waxbarasho iyo is-gaarsiin, xayeysiisyada, buugaagta, joornaalada, warqadaha, boorar, iyo xayeysiisyo kale oo la mid ah.

Dawladda federaalka iyo dawladaha xubnaha ka ah ayaa taageeraya inay la shaqeeyaan dhaq-dhaqaaqayaasha aan dawliga ahayn iyo qeybta gaarka loo leeyahay si ay u helaan jawaab celin ka timid muwaadiniinta ku saabsan waxtarka siyaasadda. Jawaabaha laga helayo ayaa noqonaya saldhigga Dawladda ay ka bilaabaysaa tallaabooyin waafaqsan si looga jawaabo arrimaha soo bixaya. Xogta laga ururiyo hab-raacyadan is-gaarsiineed waxaa lagu darayaa xarunta xogta dhexe ee Nidaamka Kheyraadka Socdaalka ee Dijitaalka ah. Tani waxay noqonaysaa meel keydinta iyo maareynta dhammaan xogta socdaalka shaqaalaha iyo habka ilaa heerarka federaalka iyo dawlad-goboleedyada, iyadoo la adeegsanayo kanaallo is-gaarsiineed oo ku habboon.

8. Gaarsiinta Wada-hawl-galeyaasha Bulshada

Wasaaradda Shaqada iyo Arrimaha Bulshada, oo qeyb ka ah habka saddex-geesoodka ah iyo xulafada la shaqeeya ilaa heerka degmo, waxay adeegsanaysaa shabakado iyo dhacdooyinka wadahaadalka bulshada, shirarka, aqoon-is-weydaarsiyada, faafinta warsidaha iyo hawl-gallada warbaahinta kale si ay u caan-qaadiso siyaasaddan. Dawladda ayaa taageeraysa booqashooyinka is-dhaafsan iyo qabanqaabinta munaasabadaha lagu soo bandhigayo tusaalooyinka ugu wanaagsan ee ku saabsan socdaalka shaqaalaha, taasoo dhiirrigelisa habab cusub iyo nidaamyada waxtarka leh.

9. Gaarsiinta Shaqaalaha Socdaalka Soo Gelaya iyo Kuwa Ka Baxaya

Si looga hadlo shaqaalaha socdaalka ee ka baxaya dalka, MoLSA waxay dhisaysaa goobo is-dhex-gal ah, oo ay ku jiraan barnaamijyo raadiyo iyo telefshan, shirar, kulammo bulshada, is-dhex-gal online ah oo ay la sameynayaan muwaadiniinta Soomaaliyeed ee qurbo-joogta ah, iyo sidoo kale barnaamijyada war-baahinta bulshada iyo bogga internet-ka si loo faafiyo mabaadi'da muhiimka ah ee siyaasaddan. Shaqaalaha soo gelaya, fariimo si gaar ah loo diyaariyey ayaa loo sameynayaa si looga daboolo baahiyaha macluumaad ee kala duwan ee shaqaalaha u socda Soomaaliya. Fariimahaan waxay ka hadlayaan siyaasaddan, siyaasadaha la xiriira, nidaamyada sharciga, iyo adeegyada Dawladda ee taageeraya shaqaalaha. Dhanka kale, FESTU waxay adeegsanaysaa Xarunteeda Socdaalka si ay siyaasaddan ugu faafiso daneeyayaasha ay khuseyso.

10. Gaarsiinta Dawladaha Dalalka Martida Loo Yahay

Dawladdu waxay adeegsanaysaa safaaradaheeda, wakiillada iyo qunsuliyadaha dibadda, iyo sidoo kale teknoolajiyada casriga ah iyo codsiyada is-gaarsiinta, si loo xaqiijiyo is-gaarsiin waxtar leh iyo wadaagista macluumaadka la xiriira dawladaha dalalka loo socdo. Dawladda ayaa sidoo kale ka faa'iidaydhanaysaa kanaallo is-gaarsiineed dijitaal ah si ay uga wargeliso dadka gudaha iyo dibadda ee daneeyayaasha muhiimka ah horumarka gobolka iyo heerarka caalamiga ah ee socdaalka shaqaalaha.

11. Helitaanka Fal-celinta/Jawaab-celinta

Si loo hubiyo habka gaarsiinta ee labo-geesoodka ah, dawladdu waxay dejinaysaa nidaam elektaroonig ah oo lagu maamulo cabashooyinka, xarun wicitaan oo leh khad lacag la'aan ah oo loogu talo-galay weydiimaha dadweynaha, isla markaana leh aaladaha is-dhex-galka bulshada. Marka la is weydaarsado macluumaadka ku saabsan siyaasaddan iyo hirgelinteeda, fal-celinta ama jawaab-celinta daneeyeyaasha la helo ayaa loo baaraan-degayaa si ay gacan uga geysato horumarinta joogtada ah ee nidaamka. Habkan wada-xiriirka ah wuxuu kor u qaadayaa qaddarinta wadajirka ah ee ka-qeyb-qaadashada socdaalka shaqadu ku leeyahay horumarinta qaranka.

Guud ahaan, is-gaarsiinta ku saabsan siyaasaddan waxay noqonaysaa hannaan labo-geesood ah. Dhanka kale dawladdu waxay sii wadaysaa qabashada jawaab-celinada /fal-celinada dhammaan dadka ay khusayso iyadoo loo marayo ka-qeyb-galyo kala duwan oo is-dhex-gal ah oo ku saabsan arrimaha la xiriira hirgelinta siyaasaddan. Is-dhex-galkaani wuxuu fursad siinayaa daneeyeyaasha siyaasaddan si ay uga wada hadlaan arrimaha muhiimka ah oo ay ku heshiiyaan isbeddellada la soo jeediyey ama dib-u-habaynta laga yaabo inay soo baxaan ama loo baahdo muddo ka dib.

12. Qaab-dhismeedka Kormeerka, Qiimeynta iyo Barashada

Habka Is-kuduwidda Qaranka wuxuu hubinayaa in hirgelinta siyaasaddan si joogto ah loo kormeero oo la qiimeeyo si loo ogaado heerka gaaridda himmillooyinkeeda, hawl-galka iyo natiijooyinka. In kasta oo Wasaaradda Shaqada ay kormeerto hirgelinta siyaasadda, habka sare ayaa qaadaya doorka kormeerka heer sare ah. Waxqabadka hirgelinta siyaasaddan waxaa lagu qiimeynayaa iyadoo lala barbar-dhigo Qorsheha Horumarinta Qaranka ee Soomaaliya iyo halka loo marayo in la gaaro Ujeedooyinka Horumarinta Waara ee Qaramada Midoobay. Intaas waxaa sii dheer, siyaasaddan waxaa lagu qiimeynayaa iyadoo la tixraacayo saameynta ay ku leedahay siyaasadda guud ee socdaalka dalka, iyadoo la tixgelinayo socdaalka shaqaalaha sida qeyb ka mid ah qaab-dhismeedka siyaasadda socdaalka guud.

12.1 Kormeerka

Qaab-dhismeedka Kormeerka iyo Qiimeynta ee socdaalka shaqaalaha hadda waxaa maamula Wasaaradda Shaqada iyo Arrimaha Bulsahda, oo wada shaqeyn la leh Wasaaradda Qorsheynta, Maal-gashiga iyo Horumarinta Dhaqaalaha iyo Hay'adda Is-taatitikada Qaranka ee Soomaaliya. iyadoo hoos timaada siyaasaddan, cid kasta oo hirgelinaya /ka-qeyb-gal kasta oo hirgelinaya ayaa kormeeraya hawl-gallada oo warbixin ka siinaya horumarka sanadlaha ah, iyadoo la raacayo Tilmaamayaasha Waxqabadka Muhiimka ah (Key Performance Indicators KPIs). Sahan asaasi ah ayaa lagu sameynayaa sannadka ugu horeeya si loo ururiyo xogta bilowga ah ee ku saabsan socdaalka shaqaalaha, iyadoo la dejinayo yoolalka siyaasadda. MoLSA ayaa iskudubbaridaya macluumaadka ka soo ururay hay'adaha kala duwan warbixin sannadeedka waxqabadka. Dhisidda nidaam xogta suuqa shaqada ee shaqeyneysa ayaa siinaya xogta shaqada ee la cusbooneysiisay, taasoo ka dhigaya habkan mid ka sahlan. LMIS waxay keydinaysaa tilmaamayaasha socdaalka shaqaalaha iyo KPIs,

taasoo suurtoagal ka dhigeysa Sahlidda muuqaalka horumarka muddo waqti. Dib-u-eegisyada sanadlaha ah ayaa lagu cabbirayaa horumarka, waxaana warbixinnada la soo gudbinayaa kulammada Guddiga Isku-xirka Qaranka. Natiijooyinka waxaa la wadaagayaa NCM si loo muujiyo horumarka. Si loo hubiyo Kormeerka iyo Qiimeynta wax-ku-ool ah, waxaa la dhisayaa qaab-dhismeed iyo qorshe hawleed kormeer iyo qiimeyn ah si loo raadiyo horumarka hirgelinta siyaasadda. Dib-u-eegista farsamo ee soo gudbinta waxay iftiiminaysaa meelaha u baahan in fiiro gaar ah loo yeesho, iyadoo Dawladda ay qaadaya tallaabooyin ku habboon sannadaha hirgelinta ee soo socda. Habkani wuxuu sidoo kale ka koobnaanayaa falanqaynta baahiyaha kheyraadka dhaqaale, farsamo, hawl-gal iyo kuwo kale.

12.2 Qiimeynta

Wasaaradda Shaqada iyo Arrimaha Bulsahda ayaa hoggaaminaysa kormeerka joogtada ah ee hirgelinta iyo amrada qiimeynada. Dib-u-eegista dhexdhexaadinta waxay qiimeynaysaa horumarka bartamaha muddada hirgelinta, iyadoo la bixiyo talooyin lagu saxo qaab-dhismeedka hirgelinta siyaasadda. Dhammaadka muddada hirgelinta siyaasadda, MoLSA ayaa amraysa qiimeyn dhammeystiran si loogu wargeliyo qaabeynta siyaasadda beddelka ah, toban sano ka dib hirgelinta.

12.3 Barashada

Kormeerka joogtada ah ee waxqabadka iyo sidoo kale qiimeynnada gudaha ee madaxa-bannaan, waxaa lagu sameynayaa si loo bixiyo macluumaad ku saabsan barashada xogta. Waaxda qorsheynta siyaasadda iyo Daba-galka iyo Qiimeynta ee Wasaaradda Shaqada iyo Arrimaha Bulshada ayaa hoggaaminaysa in macluumaadkan uu gaaro sameeyeyaasha siyaasadda, taasoo ka caawineysa inay dib-u-eegaan oo ay taageeraan helitaanka natiijooyinka siyaasadda ee la filayo. Wasaaradda Shaqada iyo Arrimaha Bulshada ayaa u gudbinaysa natiijooyinka hirgelinta siyaasadda, iyadoo soo bandhigaysa warbixinnada iyo talooyin ay uga soo baxaan Wasaaradda Qorsheynta iyo Hay'adda Is-taatikada Qaranka. Faa'idada ugu dambeysa ee Daba-galka iyo Qiimeynta waa barashada joogtada ah ee hagaajinta nidaamka, taasoo u sahlaya in la gaaro yoolalka siyaasadda, hawl-galka iyo himmillooyinka.

13. GUNAANADKA

Siyaasaddani waxay ka tarjumaysaa sida ay Soomaaliya uga go'an tahay in ay dhisto hannaan socdaal oo cadaalad ah loona dhan yahay kaas oo kor u qaadaya horumarka dhaqaalaha iyo bulshada, isku dheellitirnaanta baahiyaha suuqayada gudaha iyo ilaalinta sharafta shaqaalaha socdaalka ah.

Wasaaradda Shaqada iyo Arrimaha Bulshada waxay xaqiijinaysaa in guusha siyaasaddan ay ku xiran tahay:

- a) Iskudubarid wax ku ool ah oo ka dhexeeya dhammaan hay'adaha dawladda, la-hawlgalayaasha bulshada iyo qaybta gaarka ah.
- b) Dabacsanaanta iyo la qabsiga isbeddelada dadweynaha iyo dhaqaalaha caalamiga ah.
- c) Daah-furnaanta iyo isla-xisaabtanka hirgelinta habraacyada iyo barnaamijyada.

Waxaan ugu baaqeynaa dhammaan dhinacyada ay khuseyso in ay qaataan aragtidan oo ay ka wada shaqeeyaan sidii loogu beddeli lahaa xaqiiqada, iyadoo mudnaanta koowaad la siinayo sidii shaqaalaha muhaajiriinta ah looga ilaalin lahaa ka faa'ideysiga iyo in ay ka qeyb qaataan horumarinta Soomaaliya iyo dalalka ay u socdaan.

Ugu danbeyn, waxaa loo baahan yahay siyaasadan in shantii (5) sanaba mar dib u eegid lagu sameeyo si ay ula jaanqaado horumarka sharciga caalamiga iyo kan maxaliga ah, loona waafajiyo xaaladaha dhaqan-dhaqaale iyo qorshaha qaran markaas jira, iyadoo laga faa'ideysanayo caqabadahii jiray iyo casharradii laga bartay muddadaas.